

• VII. ÉVFOLYAM •
1918

SZEPTEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ART ÉS JÖVŐ

• ZBIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG ALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZONNAN KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ELJÁR.

• DR. PATAI JÓZSEF

A „Mult és Jövő“ művészi képeslevelezőlapjai

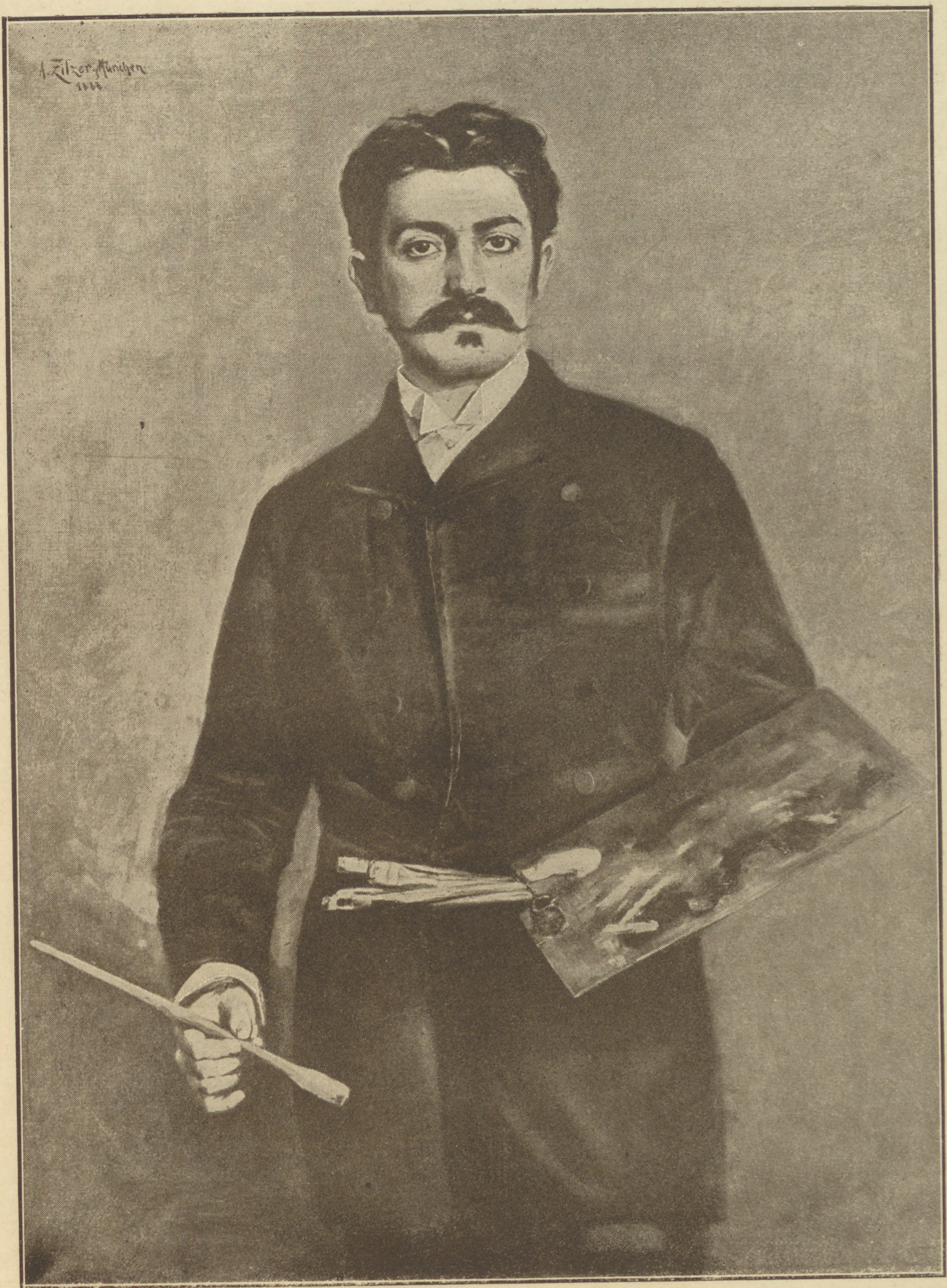
50 darab különböző bibliai és zsidó tárgyú képeslap. A legelső magyar és külföldi művészek munkái. Régi metszetek, szentföldi tájképek, írók és művészek arcképei, kották stb. Az 50 képeslap ára 12 korona. A „Mult és Jövő“ előfizetőinek csak 6 korona és 80 fillér portó. Az ár előre küldendő be a kiadóhivatalhoz: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Fürst Aladár: A zsidó gimnázium ügye és a vidék	323	Sass Irén: Valaki jön... (Vers)	346
Kiss Arnold: Alkony. (Vers)	325	Neményi Bella: Berel a hős	347
Peterdi Andor: Mózes nyugalomba vonul	326	Dr. Schwarcz Jakab: „Az idők végén“...	350
Patai József: Mesterek. (Vers)	329	Fantel Sándor: Tábori levél Albániából	352
Patai József: Bábel vizénél... (Vers)	329	TOLLHEGYRŐL. (Secundus)	
Dr. Hevesi Simon: Filozófiai töprengések. (II.)	330	A Razzia — „Segítsenek a zsidók“ —	
Dr. Szabó Géza: Zilzer Antal	330	Mindenki zsidó	353
Várnai Zseni: Egy pillanat. (Vers)	334	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Zilzer Antal: Pillantás a multba.	335	A „Remény“ új évfolyama. — A Mult és Jövő művészi képeslapjait — A Magyar Zsidó Irodalmi Alap. — A gyarországi cionisták országos értekezlete stb.	354
Lenkei Henrik: A ghe ttó. (Vers)	339	KÖZGAZDASÁG. — HIRDETÉSEK.	
Dr. Hajdu Miklós: A megtérés szombatja	340		
Neményi Endre: Hazafelé. (Vers)	341		
Ács Mór: Hazatérés	341		
Csillag Lipót: Oh jöjj velem... (Vers)	344		
Dr. Vajda Béla: Asszimiláció és ösz-zsidóság	345		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Zilzer Antal: Önarckép. (Műmelléklet.)	339	Zilzer Antal: Marc Twain	339
Zilzer Antal: Mr. Asher, Sir Moses Montefiore titkára	326	Wachtel: Újévi üdvözltek	340
— — R. Bloch Mózes arcképe	327	Wachtel: „Halljad Izrael“	340
— — Etetés az erdőben	328	Lipschütz Blanka: Jomkipur előtt	341
— — A Dolomit-hegységből	329	Zsidó istentisztelet egy katonai kórházban	342
— — Arckép.	331	Ros-Hasono a fronton	342
— — Az elítélt	332	A zsidó „Feldkapelle“ Albániában	343
— — „Beppo“	333	Eszrog és lulow a hadikórházban	343
— — „Paraszt-család“	334	Zilzer Antal: Hofer András	344
— — Ibsen Henrik	335	— — A kis filozófus	345
— — Miksa bajor kir. herceg	336	— — Az éneklecke	347
— — II. Lajos bajor király	337	— — Holdvilágos éjjel	348
— — Szapáry István gróf	338	— — A kis aranyhajú	349
— — Beregi Oszkár mint Marc Antonius	338	— — Piroska leányom	349
		— — Olasz harmonikás	351
		— — Tél	351

ANTON ZILZER: SELBSTPORTRAIT

ZILZER ANTAL: ÖNARCKÉP

A „Mult és Jövő” 1918 szeptemberi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMIVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 40 korona.
Díszkiadásban 50 korona. Omiketagság külön 4 korona.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918 SZEPTEMBER.

DR. FÜRST ALADÁR: A ZSIDÓ GIMNÁZIUM ÜGYE ÉS A VIDÉK

Döbbenetes, leverő és mélyen elszomorító az a rémhír, mely a „Mult és Jövő” júliusi vezércikének nyomán világgá kelt. Eladják a pesti zsidó gimnázium félig felépült épületét! Kalapács alá kerül a tudós elgondolás és művészi megalkotás tökéletesnek szánt remeke, egy Lajta monumentális iskolapalotája, a célszerűség és szépség harmonikumja, egy Kármán eszményi iskolaprogramja, a Mester magyarságának és zsidóságának tán legfenségesebb emléke! Egy intézmény, melyen felekezeti legjobbjai örködték és dolgoztak, egy iskola, melynek igazgatói-tanári állására már több mint tíz éve ki volt írva a pályázat és a pályázók mindegyike érdekesebbnél érdekesebb memorandumokban foglalkozott az intézet különös nemzeti és felekezeti hivatásával, egy kultúrintézmény, melynek létjogosultságát, szükségszerűségét elismerte állam, felekezet és társadalom egyaránt — most semmivé váljon vagy ad calendae graecas halogattassék? És mily gyarló okokból! Pénzhiány miatt! ma, a milliárdok korszakában, ma, mikor érvényesülés után kiáltanak a paragon heverő tőkék, mikor az új és a régi bankó-milliomosok jól tudják, hogy csak azok a milliók nem devalválódnak, melyek kultúrértéket evolálnak. Nem és ezerszer nem,

Az nem lehet, hogy ész, erő és oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak egy átoksúly alatt!

A Freystädter, Taub és egyéb alapítványokból felállítandó, a magyarországi zsidó hitfelekezet égisze alatt szervezendő zsidó gimnázium fel fog épülni eredeti tervezetében. De hogy az ügy maga időleges válságba került, hogy a „szent akarat” néha megalkudni készült, ez a tény gondolkodni késztet: mi a baj, „rendben van-e minden”?

Magyarország fejlődését minden téren az erős, szoros centralizáció jellemezte az utolsó évszázadban. Földrajzi helyzeténél, társadalmi, gazdasági súlyánál, politikai szükségszerűségeknél fogva Budapest lett az ország vérmozgató szíve, eszmeirányító feje, ha nemzetlendítő akarással nem is tudott mindig megfelelő erejű végrehajtó keze lenni. A zsidóság, a kor- és közviszonyok nyomásának, illetve vonzásának engedve, szintén hatalmas rajokban lepte el a fővárost, sokkal sűrűbben, mint amennyi úgy a felvevő, mint a kibocsátó közeg szempontjából üdvös volt. Mert amily nélkülözhetetlen, történeti szükség volt nálunk a tervszerű központosítás, annyira a vidék rovására ment ez a fejlődés. Éppen a háborús esztendő számos tanulsága bizonyította be, hogyha a centralizáció életképessé tette az országot, erőssé csak az okos decentralizáció fogja tenni. A zsidóságnak pedig ezt az irányzatot, mely az új egyetemek létesítésével kulturális téren már megindult, annál inkább kellene idejében észbe vennie, mert hisz egy néprétegnél sem oly ijesztő arányú ez az elvándorlás, mint éppen őnála. Általános gazdasági, közmívelődési és zsidó felekezeti érdekek kívánják itt az egészséges fékezést!

Ma három stáción keresztül érvényesül az átlag magyar-zsidó: a falusi vagy kisvárosi otthon, majd következik az iskoláztatás vagy kezdődő gyakorlat a megye székhelyén és végül Budapest; ha a gazdasági boldogulás emez útja gyakran crescendo vezet is, a vallásos élet és érzése többnyire decrescendo. Mert a szülői ház az ország sok kisközségében, de izolált pusztai magányában is töméntelen tradíciót őrzött meg, melyekből védő-válogató gondozás még fejlődőképes, egészséges törzset csíráztathatna ki. Ám az alig „kötelességek fiává” vált

legényke vagy leányka elkerül a legközelebbi vidéki városba diáknak, tanoncnak, irodába. Hogy az előbbi a középiskolában idegen, idegenkedő környezet fogadja, még hagyján — sub pondere crescit palma és nem minden antiszemita hirdető tanár lett megrontója a zsidó tehetségnek. A nagyobb veszély a városok társadalmilag anyagias, zsidó tekintetben teljesen indifferens légkörében rejlik. A családok nagyrészt zsidó szokást, zsidó erkölcsöt nem lát többé, az ifjúsági istentisztelet hiányos, rendellenes szervezettségében hideg külsőséggé süllyedt, a hitoktatás pedig éppenséggel nem bírja a zsidótlan millió-okozta hiányokat pótolni. Nem én mondom, a hivatalosak és hivatásosak evről évre panaszzolják, hogy munkájuk facitja a hitehagyás elleni küzdelemben merül ki. Elég-séges-e az pozitív végcél? A gyakorlati pályákon működő ifjúság a vidéki városokban lehetőleg még elhanyagoltabb helyzetben van, hisz mestere, kenyéradója ritkán törődik lelki, vallásos szükségleteivel, zsidó otthonok, legényegyletek híjában az ifjú tehát rendszeren a leg-hangosabb, legházbba társaságba keveredik; zsidó célok és szempontok további önnevelésében nem szerepelnek többé. A leányok a vidéki kisvárosokban lesznek igaz ellenségei fajunknak: lásd a kitérések statisztikájának genealogiáját! A Budapestre került érettebb ifjú vagy meglett ember számára akadna itt ugyan mód és alkalom, hogy bármely társadalmi körben keressen nexust a zsidósággal, sőt zsidó intézményekkel, de csak kevesen, igen kedvező körülmények közt, találnak komolyan megmunkált, tenyésztes talajra. A túlnyomó nagy tömeg zsidó ügyről csak a „zsidó“ napi sajtó sterilizált közleményei révén vesz tudomást.

Lehet-e ezen segítenünk és hogyan? Principiis obsta — hirdette már az ókor római poétája. Nekünk is ott és akkor kell felvennünk a küzdelmet a zsidóság regenerációjáért, ahol a züllés jelei először mutatkoznak: a vidéken. Ott kell zsidó intézmények útján zsidó légkört teremtenünk, ott kell a hitközségeknek kultúrközöségekké bővülniök. És ennek a munkának meg kell indulnia most a háború kellő közepén!

A felszívó erejüknél fogva tagszámban amúgy is megszorodott hitközségek az utóbbi időkben anyagilag is tetemesen meggyarapodtak, egész társadalmi osztályok emelkedtek a pénzárral egy fokkal felfelé.

Rendes körülmények között ez a vagyoni erősödés az erkölcsi gyengüléssel lett volna egyenértékű, mert mint dr. Farkas Pálnál is olvassuk: „Felekezetünkben az óriási többség, amikor a gazdasági és kulturális nívónak egy bizonyos fokára eljutott, akkor majdnem automatikusan siet a rabbinátushoz, hogy kijelentkezését bejelentse“. Ám éppen a gazdagodásnak eme rendszeressége és tömegessége bizonyos

korrektívummal is szolgál bomlasztó hatásaival szemben. Mert hisz nem az úgynevezett hadiszállítók hirhedt szerzetére gondolok — ők millióik erkölcstelen eredete miatt az elsők lesznek a fel- és kifelé való dörgölődésben —, hanem azokra a vidéken gyakoribb rétegekre, kik becsületes munkájuk, terményeik, készleteik konjunkturális értékesítésével fokozták jövedelmüket, társadalmi standard-jukat. Ezekben a körökben épségben megvan még a kispolgár törzsökös konzervatizmusa, zsidóbb életfelfogása, melyet holmi „Standesfragen“ miatt nem fog egyhamar feladni. A pénzkezelésben egyelőre kicsinyes marad ez a kistőke, de csakhamar őt is elkapja a „nagy összeg“-ek láza és velök elsősorban „érdemeket“ akar majd szerezni. Hic Rhodus . . .

Elkoptatott frázist mondanék, ha megemlíteném, hogy emez új tőkék nemes versenyre kelve a régi patinás tekintélyekkel, az országban úgy, mint a fővárosban, kiveszik részüket a háborús jótékonyosság és a béke előkészítésének nagy nemzeti munkájában. A zsidóság azonban egyebet, többet is vár tőlük. Hogy egészséges öntudattal, hamis jelszavaktól meg nem ingatott önérettel, kellő önbizalommal és önállóan tudjon, merjen cselekedni a saját jövője, gyermekeinek zsidó jövője érdekében! És Jeruzsálem pusztulása óta mi más biztosította a zsidó nép fennmaradását, mint a Tanház, az iskola? Elvész a mi népünk ma is, ha tudás, erkölcs nélkül való. Zsidó kultúrcentrumokat kell azért alkotnunk a vidék gócpontjain, melyekben összefussanak egy-egy országrésznek nagyjában egylekkülettű művelődési törekvései és amelyekből új, egészséges, modern és komoly szellem áradjon elsősorban ama város, közvetve az egész vidék ifjúságára, közönségére.

Itt van például szűkebb pátriámban, a sokiskolás Sopronban egy Lähne-féle tanintézet, magángimnázium, java virágában sok vallásosabb fiú látogatta, mert itt szombaton nem kellett iskolába járniok; most tulajdonosa halála miatt eladó! Micsoda nagyszabású, a nagy időkhöz méltó, követésre csábító gondolat volna az, ha Sopron és a környező „hét község“ megtollasodott zsidósága megvenné a gyönyörű fekvésű nevelőintézetet zsidó iskolai célokra! Avagy Pozsony, Kassa, Miskolc, Nagyvárad, Debrecen, Kolozsvár vagy akár Temesvár, Szeged, Kecskemét, csupa nagyhagyományú, gazdag zsidó központ, méltóbban köszönthetnék-e az új problémákkal vajudó új kort, mintha felekezetünk jabné-i védbástyáit állítanák sorompóba az országosan felzúduló ellenár megtörésére? Nem olyan lehetetlen a feladat, csak a kezdete nehéz és a siker azon múlik, akade-széles e hazában néhány vasakarató és nagykoncepciójú férfiú, ki megeléglvén a jelszavakért, egyletesdival való szélmalomharcot, tet-

tekkel kívánja megvédeni a zsidóság érdekeit, állandó intézményekkel igazolni örök igazait.

Ne várjunk mindent „fölülről”, ne induljunk mindig pesti minta után, teremtsünk a vidéken inkább egészséges versenytársakat neki! A német nagyvárosok életereje tette hatalmassá a birodalmat és Némethonban hét zsidó középiskola virágozik — olyik elhagyatott kis városkában, akár a mi hamupipókéknk Vágújhelyen —, pedig Berlinben nincs egy sem. A mi vidéki ortodox és neolog iskoláink, melyekre célzok, nem fognak, mint pompázó mester- és mintaiskolák megnyílhatni, hisz százezrekkel kell és lehet itt elérnünk azt, ami a fővárosban milliókba kerül. De szerény keretekben, bérbevett, adóptált épületekben, lelkiismeretes, buzgó tanerőkkel és áldozatkész közönséggel még jó üzletnek is ígérkezik néhol a zsidó középiskola. Ám ne is kifejezetten középiskola, gimnázium vagy reáliskola légyen mindenhol a feladat! Belátóbb, előralátó gondolkodóink a háború utáni korra amúgy is a lateiner pályáktól való elfordulást és a gyakorlati, termelő, függetlenebb foglalkozásokra való előkészülést tanácsolják, prédikálják a zsidónak. A meglevő elemi és polgári iskoláknak felső tagozattal való kiépítése, ipari, kereskedelmi, földművelési vagy szőlészeti szakiskolák, modern jesivák, mint pedagógiailag megalapozott hittanárképzők, a régóta vajudó tanítónő- és nevelőnőképző egyes vagy többes számban, leányiskolák zsidó szellemben és mindezek mellett, ha szükséges, rituális internátus és ifjúsági otthon: ezek tartozhatnak a magyarországi zsidó hitfelekezet iskolaügyi programjába, — ha iskolaügye általában volna. Varietas delectat: iskolafaj, iskolarang, szervezet és felekezeti pártállás dolgában lehetnek, sőt legyenek különfélék az iskolák, fenntartóik, irányítóik felfogásának és a közszükségletnek megfelelően, közös legyen bennük a zsidó becsület és egységes lesz valamennyiükben a valódi, csendes munkával nemzeti érdekeket szolgáló hazafias szellem. Ha ellenőrzésükre idővel zsidó országos iskolaügyi tanács is alakulna, felekezetünk önemancipációjának az volna a legfényesebb tanuja, bizalmat keltő bizonyítéka.

Mit szól azonban mindehhez a minisztérium? — kérdezi bizonyára egyik-másik aggódó lélek. Ha nem is került volna szemünk elé éppen e napokban egy kultuszminiszteri főtisztviselőnek hiányosan visszaadott nyilatkozata: „Ha akarunk ingyen középiskolát, ott van a zsidó nagytőke, miért nem alapít az középiskolákat?” akkor is legújabb közoktatásügyi politikánkat következőképen kellene jellemeznünk: az általános, ingyenes és lehetőleg állami népnevelés teremtse meg az elemi tudás és megbízható állampolgári érzület alapjait, ám a tehetségesnek és a tehetősebbnek való középoktatás, amidőn egyrészt sok-

féle tudományos és gazdaságpolitikai érdeket akar kielégíteni, másfelől támaszkodik a társadalom minden eleven ható erejére, hogy autonóm jogkörrel azokat is belevonja a közös kultúrmunkába. Nem az egyformaság, hanem az egyenjogúsítás a mai középiskola jelszava!

Egyenjogú tényezőkként állítsunk hát be zsidó iskolákat a magyar iskolaügy szervezetébe! Hálás lesz érte felekezet és haza! Önökön a sor, kiknek a nagy idők megadták a módot, hogy nagyot akarhassanak, kik kortálló érdekeket akarnak szerezni korhadó értékek helyett: itt az idő, most vagy soha!

Itt az új esztendő, az új iskolaév kezdete: most nyílnak a zsidó szívek és zsidó erszények a zsidó jótékonyság ezerféle fájának, hogy a multnak hibáit jóvátegyék, a jelennek sebeit gyógyítsák. Vessük egyszer fajunk jövőjébe is pillantásunkat, biztosítsuk, bővítsük zsidóságunk alapjait. A felzajduló ellenséges támadások majd csak elcsendesednek, külső ellenség még nem pusztította el a zsidóságot sehol, csak megedzette ellentállóerejét; de ha belülről pusztulunk, nem segíthetnek rajtunk sem szép humánitárius intézmények, sem harcos önvédelmi ligák, se hangos hitviták, se zajos demonstrációk. Meddő külső politikai perpatvar helyett termékeny belső *kultúrpolitika* kell. Üres frázisok és jelszavak helyett tartalmas építő zsidó kultúrmunka. Ez az igazi *önvédelem!*

Állítsunk zsidó középfokú iskolákat a vidéken!

KISS ARNOLD: ALKONY

Hegyfokon állok. S lenn a völgy ölében
Az alkony hint már árnyakat a tájra,
S úgy teregeti fátyolát sötéten
Álomházakra s álmokupolákra.

S az alkonycsóktól megborzong a tájék,
Összebb húzódnak kertek, rétek, rónák,
Virrasztó fényvel küzködik az árnyék,
És hűs szellőben hajlanak a rózsák.

Nincs menekvés; oly gyorsan jó az este,
És nincs magasság, amit el ne érne,
Orozva száll és minden fénynek veszte
Ott rejtőzik az alkonyi sötétbe!

A sasmadár is gyorsan fut előle,
Fészket keresve úgy suhan a légben,
S a csillagok is megremegnek tőle,
Oly félve rezeg fényük fönn az égen.

Fölkúszik hozzám — föl a hegyromra,
Elérte már a szívemet az este,
S alánézek a völgyre elborongva,
A multa nézek, fénysugárra lesve.

Alig hogy pislán tűnt álmoknak mécsse,
Sasok repülnek futva, menekülve,
Reménysasok alábuktak sötétbe —
S én ott állok az estben elmerülve.

PETERDI ANDOR:
MÓZES NYUGALOMBA VONUL

essze, a falu legvégén egy kis házikóban lakott az öreg Mózes. Szegény, törődött emberpár a feleségével, mind a ketten már a hetven felé ballagtak, de Mózes talán túl is volt már a hetvenen s bizonyára Isten kegyelméből az ajándékéveket élte. Valamikor betűvetésre tanította a kis nebulókat s héber leckék adásával kereste meg kenyerét. A faluban és a közeli környéken is minden valamirevaló zsidó családnál megfordult, ahol iskolásgyerek volt a háznál, szóval minden jobb családnak ő lehetett csupán a házitanítója s ahova ő nem járt, az szerinte nem is volt rendes család. Ez volt az ő büszkesége. Népszerűsége egyidőben oly nagy volt, hogy versengtek érte, mert oly jártas volt a héber tudományokban, hogy a képzetek is szívesen hallgatták, ha az Írást magyarázta. Azután más is volt, ami neki meglehetősen tekintélyt biztosított. Szép szál ember volt hajdan, markáns arca, nagy és dús szakálla, bozontos feje a kicsinyekre is mély hatást gyakorolt s a tanításnál nem ismert tréfát, szigorú volt, érces, kemény hangja meg

Zilzer Antal: Mr. Asher, Sir Moses Montefiore titkára
A. Zilzer: Mr. Asher, Sekretář des Sir Moses Montefiore

tudta félemlíteni a legvásottabb gyereket is s akit ő tanított, az tudott is s attól mindenki sokat remélt. Akit Lichter Mózes tanít, abból ember lesz! — szokták volt mondani, ha szó esett a családokban róla s eredményeiről, miket tanítványaival elért.

Ez volt a multja.

Egy nemzedéket nevelt föl becsülettel, azután megöregedett, megrokkant, hallása tompult, látása gyengült és lábai sem bírták már úgy a járást. A hajdani szép szál ember meghajlott, hangja is elvesztette csengő ércét s minthogy tekintélye sem volt már a régi, ő is alázatosabb lett. A szegény öregek féltékenységével és alázatosságával járt el még egy-egy családhoz, ahol inkább csak könyörületből foglalkoztatták a gyerekekkel.

Egyszer aztán nagy baj esett meg Mózessel, egy leckeórájából hazamenet — már meglehetősen esteledett — elszédült és összeesett az utcán. Szerencsétlenségére olyan helyen történt a baleset, ahol nagyon kevesen járnak s Mózes sokáig feküdt a földön. Mikor elesett, előre bukott s a föld fölverte az orrát és a fél arcát, a horzsolásból fölszivárgó vér előntötte a szakállát és bajuszát, de ő szegény mindebből semmit sem érzett, mert ő csak nagy-nagy forgást érzett és iszonyú zúgást a fejében s olyan pillanatai is voltak, amikor azt hitte, hogy most szédül át ama szebb és jobb világba, amelyről annyit mesélt kicsinyeknek és nagyoknak egyaránt. S minthogy egész élete a csalódások valóságos láncolata volt, végül ebben is csalódott s néhány perc múlva magához tért és eszmélni kezdett. Föl akart kelni, de nem volt annyi ereje, hogy lábra álljon, végül nagy erőfeszítésekkel a hátára fordult, arccal az égnek s úgy pihent egy darabig erőt gyűjtve a fölkelésre. Ezalatt az eget fürkészte s keresett egy rést rajta, egy picinyke rést, hogy Isten kinézhessen rajta s lássa az Ő nyomorult, jámbor fiát a porban fetrengeni, magányos elhagyatottságában. De rést bizony sehol sem látott, csak egyforma sötétedő szürkéséget mindenütt, keleten épp úgy, mint északon. Itt-ott egy csillag is áttört már az ég kárpitján s a hold is megindult tiszta, ezüstös fénnel pályáján.

Mózes ismét megpróbált talpra állni, hogy bozontos fejét fölvetette egy kicsit, belepirult az erőlködésbe, de hasztalan, nehéz volt, nagyon nehéz, mintha mázsás súlyok húzták volna ismét a föld felé s megint csak lehanyatlott.

— Én már a földé vagyok, a földé — nyöszörögte s a könnyek kicsordultak a szeméből.

Felesége ezalatt otthon türelmetlenül várta. Nem tudta elgondolni, mi lehet Mózessel, aggódott is, reménykedett is. Félt, hogy más valami baj érte s egy kicsit reménykedett is, háthg valami szerencse érte, mert titokban mina,!! valami váratlan szerencsét remélt, szerencsés

ami megváltja őket a nyomorúságtól s talán ezért késik, egyszerre csak beállít majd vidáman, nevetve, mint egy boldog gyerek a szerencse-hírrrel. Azután ismét kihajolt az utcára nyíló kis ablakon s az est szürkületében leste Mózes alakját.

De ő még mindig ott feküdt a földön s elmélkedett a halálról, amely mindig titokzatos volt előtte s most hogy érezte a közelségét, látta, hogy az milyen egyszerű s könnyen felfogható s mind az a rejtelem és titokzatosság, amit benne a halál ébresztett, egyszeriben elmult.

— A földé vagyok már, a földé... Ennyi az egész, gondolta magában s a halál olyan egyszerű, mint a hervadás. Az ember meghal, a fűszál elhervad. Egyik sem titokzatos, egyik sem fájdalmas s minden rémület, szörnyűség, félelem és rejtelmesség csak az Ember agyában születik s maga az, ami az emberrel történik és történhetik egyszerű, és természetes. S Mózes többé nem félt a haláltól s nem tartotta többé titokzatosnak sem.

És türelemmel várta, míg egy halandó jön, hogy felsegítse és hazavezesse.

Végre hallotta egy ember közeledő lépéseit. Megadással várta, míg odaért hozzá, aztán megszólította:

— Jó ember, nyújtsd a kezedet, hogy felkelhessek, összeestem itt hazafelé menet s nem bírok a magam erejéből feltápáskodni.

Már sötét volt s az illető nem ismerte fel, hogy ki az a szerencsétlen, aki előtte itt hever a földön.

— Talán a jó hegyaljai vágott a földhöz? — incselkedett a jövevény s közben nyújtotta neki a kezét s fölemelte.

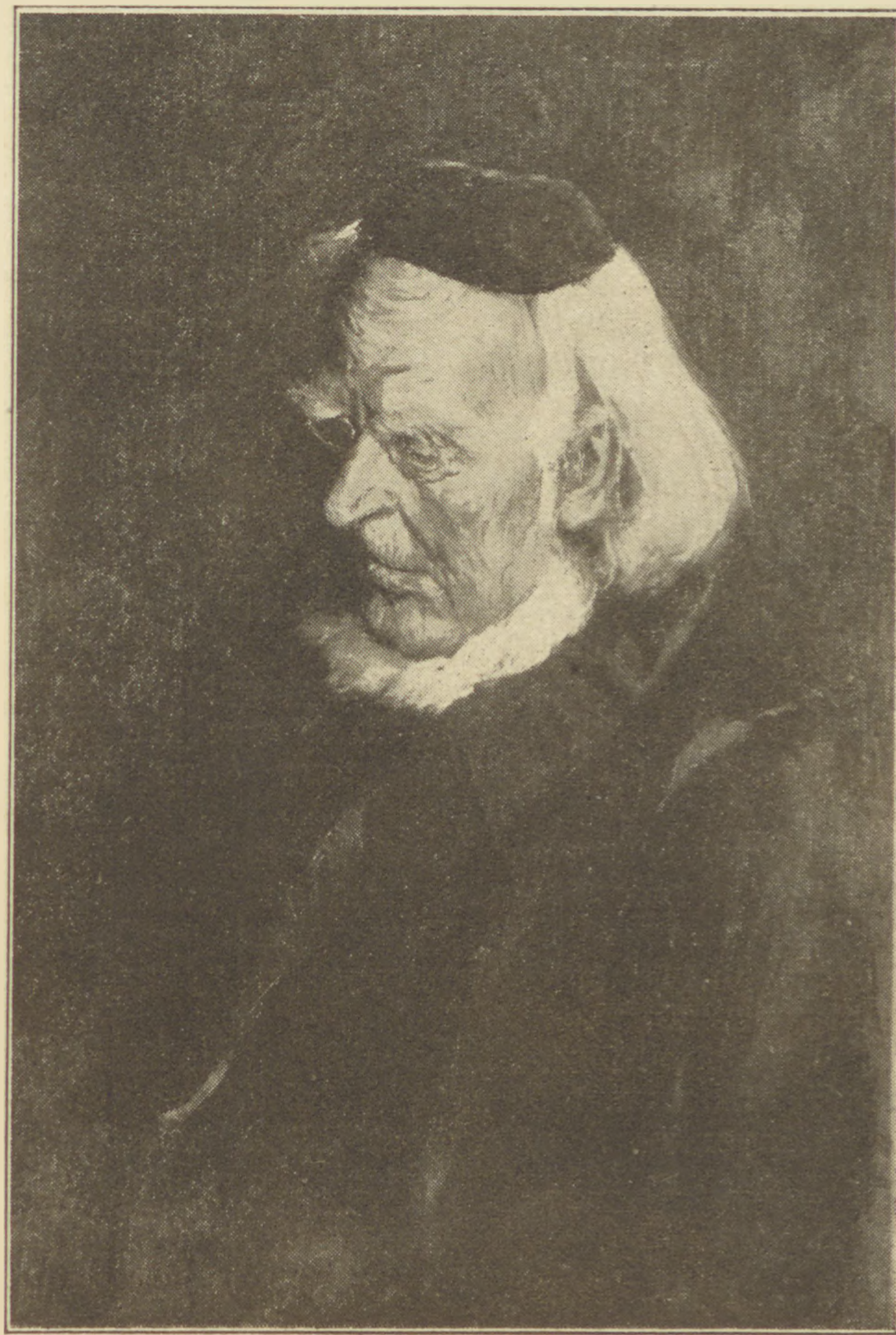
— Dehogy az, dehogy. Az öregség, jó ember, az öregség vett le a lábamról. Nem ittam én egész életemben annyit, amennyitől egy ember is berúghatna.

— Te vagy az Mózes? — felelt a meglepetés hangján az ember, mikor ráismert — mi történt veled, az arcod és a szakállad véres, csak nem támadt rád valami gaz útonálló?

— Nem, nem. Mondom, hogy elszédültem és clestem, ennyi az egész. Vezess most már haza, hogy lefekhessek.

És elindultak hazafelé. Kísérője karonfogva vezette hazáig.

Mózes felesége már a ház előtt állt és kétségbeesetten várta az urát. Nem tudott mit képzelni, hogy mi lett Mózessel. Soha nem ivott, nem korhelykedett és nem kártyázott. Puritán erkölcsökben élt teljes életében, csak ünnepélyes alkalmakkor, isten üdvözlésére ürített poharat a családi asztalnál s az ó-biblia tanulmányozása úgy lekötötte, hogy nem is gondolhatott soha az ördög profán bibliájára: a kártyára. Mindenképen mintaéletű ember volt, aki anyagiakban szegény, lelki erényekben gazdag is volt.

Zilzer Antal: R. Bloch Mózes arcképe
A. Zilzer: Portrait des R. Moses Bloch

Végre feltűnt az alakja az est homályában s felesége már nem tudván bevárni, míg a kapuig ér, elébe sietett s mikor látta urát vértől elborítva, piszkosan, porosan, rendetlenül, úgy megijedt, hogy most már őt környékezte a szédülés, az ájulás.

— Mi lett veled, Mózes, az istenért, hiszen te vérzel? És milyen sáros a ruhád? Csak nem támadtak meg a suhancok, az ég szerelmére.

A kísérő megnyugtatta az asszonyt.

— Csak ne ijedezzen úgy. Mózes nem verekedett. Megbotlott, elesett és egy kicsit megütötte magát, ennyi az egész.

Mózes is megszólalt:

— Bontsd meg az ágyat, fektess le és ne verd föl itt az egész utcát a kiabálásoddal. Nem kell az egész világnak tudnia, hogy mi történt Mózessel?

Azután bevezették a szobába, az asszony megvetette az ágyat, Mózes lefeküdt, a kísérő is elment s egyedül maradtak,

Mózes panaszkodott, hogy a feje fáj, az asszony borogatásokkal ápolta.

— Reggelre jobban leszel — nyugtatta meg,

amikor panaszkodott — és estefelé nem még többé leckeórára, általában csak délelőtt fogsz tanítani s délután pihensz és pipálsz vagy sétálni még.

— És miből fogunk megélni? — szólt gyöngé, elhaló hangon.

Erre nem is gondolt az asszony. Természetesnek találta, hogy az ember, ha él, meg is él valamiből, ha másból nem, hát a semmiből is megél. Minek ezzel törődni?

— Miből fogunk megélni?... Valahogy csak megélünk, a fő, hogy te felgyógyulj.

— És ha nem gyógyulok föl? Mert érzem, hogy én már nem fogok tudni leckeórákra eljánni. Gyöngék a lábaim és a fejem is gyöngé.

— Akkor is megélünk. Tudod jól, hogy én mindig jót remélek. Isten nem hagyja el az ő jámbor alattvalóit és a veréb is megél, a féreg is megél, miért halnánk meg éhen éppen csak mi.

— Igazad van — felelt rezignáltan Mózes felesége okoskodására —. Nem is megyek többet leckeórára, eleget kínlódtam, eleget tanítottam életemben. Nyugalomba vonulok, nyugalomra van már szükségem.

És másnap Mózes hiába várták a kis nebulók. Ágyában fekve, már mitsem törődött a külvilági eseményekkel. Azután sorra jöttek az érdeklődők: mi van Mózes bácsival, hogy nem jön

már tanítani? De csakhamar híre ment, hogy végkép nyugalomba vonul s a kis nebulók örültek, hogy többé nem lesz dolguk Mózes bácsival.

Ő tehát nyugalomba vonult. Úgy érezte, hogy ehhez már joga van s ezt a kis nyugalomat becsületesen ki is érdemelte. Hetven évi lőtás-futás, tanulás, küzdés és tanítás után nem vétek összetett kézzel ágyban feküdni és várni, várni az uzsonnára, az ebédre, a vacsorára és végül a — halálra. Úgy érezte szegény Mózes, hogy ezért már nem szólhatja meg őt senki emberfia és az égbeli számonkérő sem fogja érte megfeddni, ha majd eléje kerül egyszer. Ezt a becsületbeli ügyet lelkiismeretével tehát elintézte s most már boldog megnyugvással pihent. Szegényen, fáradtan pihent. Mert neki semmije sem volt, semmije a világon becsületén kívül. A kamrája üres volt, a zsebei is üresek, csak a feje volt tele, részben a bibliai tudományával és részben a gondokkal, mert azok most nagyon megsaporodtak a fejében. A nyugalom már megvolna, csak a nyugdíj hiányzik; de hát beteg ember, öreg ember, egyedül a sorsra bízhatja csak magát. Mózes is arra bízta rövid jövődjét, amely nem terjed tovább, csak a betegségtől a koporsóig. Ez pedig rövid stáció ebben a magas korban s ezzel ő is nagyon tisztában volt. Mégis nem állhatta meg, hogy erről szót ne váltson feleségével, aki ott ült ágya mellett gondokba merülten.

— És most mégis csak arról kellene gondoskodnunk, hogy miből fogunk megélni ezután?

Az asszony, akit ez a kérdés úgyis már foglalkoztatott, hamar kész volt a felelettel:

— Majd kérünk nyugdíjat. Fölmegyek a hitközséghez és elmegyek a tanítványaidhoz és kérek a számodra nyugdíjat. Az neked dukál és Mózes feleségétől ezt nem is fogják megtagadni. Mindjárt megyek is, hogy szükségemet ne láss, amíg a szobát őröd.

És Mózes felesége fölkészült és elindult a nyugdíj ügyében. Először is felkereste a hitközség legfőbb előljáróját, azután sorra vette azokat a családokat, ahol Mózes hajdan és legutóbb is tanított. Mindenütt jó eredménnyel, mert megígérték, hogy havonta támogatják, sőt a legtöbb helyen az első hónaprésztletet előre meg is adták neki, csak az előljáró volt egy kicsit szigorú s keményen rászólt, hogy milyen alapon kér a községtől nyugdíjat, mire ő megmagyarázta, hogy Mózes a legrégebb hitoktató és házitanító a faluban s Isten a tanuja, hogy neki jár a nyugdíj. Erre az előljáró megígérte, hogy majd a legközelebbi ülésen elő fogja ezt terjeszteni s valamit remélhet.

S így reményekkel, ígéretekkel és egy kis pénzzel boldogan sietett haza Mózes felesége.

Zilzer Antal: Etetés az erdőben. (A bécsi Burg birtoka)
A. Zilzer: Die Fütterung im Walde. (Im Besitze der Wiener Burg)

Zilzer Antal: A Dolomit-hegységből
A. Zilzer: Aus den Dolomiten

Egész úton valami büszke önérzet szállta meg és siettette lépéseit hazafelé. Tehát Mózes mégsem élt hiában s nem küzdött haszontalanul ezen a földön. Ő kap nyugdíjat, s ezután nyugodtan élhetnek öreg napjaikra, csak egy dolguk lesz havonta: a nyugdíjat beszélni. Ez pedig nem olyan munka, amibe belefáradni lehet.

Dél volt már, amikor hazaért az eredményes útról s hogy belépett a szobába, Mózes javában aludt. Nem akarta fölzavarni s örült, hogy mialatt ő alszik, elkészíthet a konyhában valami ebédfélét. Lábujjhegyen ment ki s a lehető legcsekélyebb zajjal hozzálátott a főzéshez. Egy kis levest főzött, mert Mózes szereti a levest, azt mindig megeszi s egy kis meleg leves jót tesz majd neki. Mikor elkészült vele, egy ragyogó, tiszta tányérba bevitte neki, de Mózes még mindig aludt. Azután letette a tányért az asztalra, hadd hűljön — gondolta —, úgyis nagyon forró még s most már egy kicsit hangosabban járt, kelt a szobában, hadd ébredjen, úgyis eleget alult már. De Mózes csak nem akart fölébredni, őt már a zaj nem zavarta, tőle már csapkodhatták az ajtót, üthették az asztalt, akár ágyút is elsüthettek volna az ablaka alatt, Mózes aludt,

De az asszony már türelmetlenkedett, nem tudta kivárni, hogy magától ébredjen, odament ágyához és költögette:

— Mózes, Mózes! . . .

Eleinte halkan, aztán erőteljesen, majd pedig kiabálva ismételte:

— Mózes, Mózes!

Aztán megfogta a kezét, hideg, élettelen kezét s akkor már úgy kiabált, olyan furcsa, síró, sikoltó hangon, mint aki már egy más, messzi világból szólítja az embert:

— Mózes, Mózes! . . .

És többé nem ébredt fel. A leves az asztalon kihűlt, mint Mózes fáradt vére s az asszony ráborult a halottra és sírt . . .

Mózes nyugalomba vonult.

PATAI JÓZSEF: MESTEREK

És szólt a Mester: „Lásd, kis gyermekem,
E görnyedt betűk itt e képeken
Csodákat regélnek mindannyian,
Egykor megérted te is majd fiam,
Ha szertefoszlik, eltűnik a játék
S az élet útja tüskés lesz talán,
Megállsz, hol apád s apád apja állt még
S üdülve üdülsz mesterek szaván.
Megérted majd a zokogást, a könnyet,
Miről regélnek oh e szent betűk,
S ha vállad bú-gond terhe alatt görnyed,
Erőt és vigaszt adnak mindenütt . . .”

Felejtett idők, elfelejtett álmom.

S a mester emlékét még áldva áldom.

És szólt a Mester: „Ifjú, érzed-e,
E szent sorokból lelkek tüze árad,
Próféták szava, zsoltár éneke,
Hogy telezengi sötét éjszakánkat.
Nagy látomások, égi szózatok,
Hang, mely csüggedni, késni sohse hagy.
,S mondám: Oh Uram, még ifjú vagyok.
,S felelt az Úr: Oh, ne mondd, ifjú vagy.
,Im vasoszloppá, erős várrá teszlek,
,Szitok, gúny, átok, ostrom nem ijeszt meg,
,S nem rendülsz meg, ha néped megkínoz.
,Jer, küldlek Izrael fiaihoz’ . . .”

Felejtett idők, elfelejtett álmom.

S a mester emlékét még áldva áldom.

S szólt a Mester: „Ember, ez itt az Élet!
Törpe csatázás porló sírhelyen,
Hagyd vissza, ki belépsz, minden reményed,
Hisz besározza a rút küzdelem.
Viaskodj, harcolj, menj a többivel,
Jutalmul rád is vár egy jó falat.
Hajolj meg, koldulj, hazudozz, ha kell,
Míg összeroskadsz bús igád alatt.
Hiú ábrándok, lázas dőre álmok
Csak meggyötörnek, oh ne higyj nekik.
Az ember fia hordja mind a jármot,
Míglen egymást a sírba kergetik . . .”

Ezer démon incselkedik velem,

S keresem búsan régi Mesterem . . .

PATAI JÓZSEF: BÁBEL VIZÉNÉL . . .

Bábel vizénél ültem én és sírtam,
Hol bús füzeken hárfák csüngenek,
Fogoly leviták aggatták a fákra,
S olykor viharzó, zordon éjszakákba
Meg-megpendítik kóbor bús szelek.

Bábel vizénél ültem én és sírtam

És zokogtam a fájó éneken . . .

És egy kábult fekete pillanatban

A legszomorúbb hárfát leragadtam,

S szomorú dalát tovább pengetem.

DR. HEVESI SIMON:
FILOZÓFIAI TÖPRENGÉSEK. (II.)

ismeretes dolog, hogy Kant kritikai (ismeretelméleti) bölcsekedésének célzata és lényege az emberi megismerőképesség határvonalának megállapítása, egy demarkacionális vonalnak leszögezése, amelyen túl az emberi elme spekulatív megismerőképessége nem haladhat, vagyis annak a szerinte minden ellentmondást kizáró igazságnak megvilágítása, hogy pozitív elméleti megismerésünk birodalma véges; így hozza ezt magával elménk berendezése, organizációja, belső természete, struktúrája. A legnagyobb zsidó bölcse, Majmonides erről a kérdéstről így nyilatkozik (Mose I. 31): „Tudd meg, hogy az emberi értelemnek vannak megfogásai, melyek erejében és természetében vannak, hogy megfogja (megismerje) őket, viszont vannak a létben létezők és dolgok, melyek nem állanak az emberi értelem természetében, hogy megismerje őket semmiképpen és pedig nem holmi speciális okból, hanem egyszerűen azért, mert fölfogásuk kapui be vannak zárva előtte... az emberi értelemnek kétségtelenül határa van, melynél meg kell állania, elannyira, hogy vannak dolgok, melyeknél világossá lesz az ember előtt felfogásuk lehetetlensége és hogy nincs kapu, melyen át behatolva elérhetne hozzájuk... és nem áll az emberi értelem erejében, hogy bizonyítékot hozzon az ilyen dologra (noha vágyik megismerésére)... Ne gondold azonban, hogy amit az emberi értelem korlátozottságáról mondtunk és arról, hogy határa van, melynél meg kell állania, a tóra (vagy vallási tudomány) szempontjából mondtunk volna, ellenkezőleg, olyan dolog ez, amit hasonlóképpen rég kimondottak a bölcselek és felfogták biztos felismeréssel, nem pedig valamely vélemény vagy rendszer felé hajlás okából és ez beigazolt dolog, amihez kétség nem fér, csak olyan embernél, aki rosszul fogja föl a rég bebizonyított dolgokat.“

Megismerőképességünk határait magának az emberi észnek és értelemnek boncolása, analízise révén megállapítani — ez volt a nagy tett, ami a königsbergi bölcse örök érdeme. Ebben őt nem haladta túl a mai napig senki. Rendszerének egyik, talán legfontosabb tétele, hogy pozitív biztos tudás, megismerés csak ott keletkezik, ahol szemlélet és fogalomalkotás összeolvad, ahol az érzéki felfogás nyújtotta szemlélet az értelem alkotta fogalmak sugaraival át lesz világítva. „Fogalmak szemléletek nélkül üresek, szemléletek fogalmak nélkül vakok!“ A mértannak és a matematikának alapja is a szemlélet. Ahol nincs a tapasztalásból eredő szemlélet, ott nincs tudás. A szemléletek meg-

alkotásához pedig csakis a tér és idő képzetainek alkalmazásával juthat érzéki felfogásunk, tér és idő rejtett formái észlelésünknek és érzéki felfogásunknak, mindenütt jelen vannak, nélkülük nincs megismerés, a tér és idő formáinak precíz alkalmazása: a matematika; minden tudomány csak annyit ér, amennyi matematika van benne; ahová a tér és idő mint felfogóképességünk állandója el nem ér, ott nincs pozitív emberi tudás. Tehát nincs tudás az olyan jelenségről, amelyet matematikai elemeire és vonalaira, matematikai vázára redukálnunk nem sikerül. Ezért van tudásunk a testről, a természetről, a mechanisztikus történeletről, az anyagról, az energiáról, de nincs tudásunk a szellemi életről, mindarról, amiben szabadság és spontaneitás uralkodik; már az *universum*ról (ellentétben a természettel), a *lélekről* és *Istenről* tudásunk nincs és nem is lehet, mert a tér és idő segédeszközei el nem érik és nincsenek alávetve a matematikának; *Universum*, *lélek* és *Isten* — ezekről csak *ideáink* lehetnek, tudományosan nem lehet állítani, hogy *vannak* és tudományosan nem lehet állítani, hogy *nincsenek*, mert megismerőképességünk nem láthat túl a maga határain. A spekulatív ész nem is illetékes ezekben a magasabbrendű kérdésekben dönteni, mert nincs képessége reá. „Ich musste also das Wissen aufheben, um zum Glauben Platz zu bekommen,“ mondja Kant 1877-ben írt előszavában.

Néha néha el-elábrándozik Kant egy olyan értelmi erőről, amely „intuitive“ és nem „discursive“ tudná a jelenségeket felfogni, az ilyen értelem, amely képes volna *tér és időtől függetlenül* megragadni a dolgok lényegét, másként látna mindent és túl tudna menni azon a kellehetetlen határon, melyet érzéki felfogásunk elmaradhatatlan formái, a tér és idő skémái elménk szemei előtt magasra emelnek. Van egy terület azon a határon túl, a *megismerhetetlenek területe*, melyről Kant megállapította, hogy emberi értelmünknek megismerhetetlen, talán nem is a maga természetéből, hanem megismerőképességünk természete folytán. Ha valaki keresztül tudna tekinteni azon a tiltó falon! Kant lenézi a régi metafizikát, valamint lenézi a nyers és dogmatikusan tagadó materializmust és joggal teszi. Ha végig nézek az emberi bölcsekedés történetén, mennyi erőlködés, mennyi töprengés, mennyi éleselméjű kínlódás: matematikailag megismerni a matematikailag megismerhetlent!

Túlpillantani a magas határfalon! Felfogni tértől és időtől függetlenül, nem a kenyér színe és a bor színe alatt, nem a tér színe és az idő színe alatt, hanem látni *sub specie aeternitatis*, az örökkévalóság színe alatt, mily nagyszerű volna. Tér és idő képzete alatt látni a dolgokat annyi a bölcsezetben, mint a mitológia a val-

lástanban, mert mi a mitológia voltaképen? — nem más, mint formákba burkolása (sokszor félreértésre vezető módon és károsan) az absztrakt eszmének, a tiszta *ideának* tér- és időtől függő képzetekbe ruházása és azon kénytelenség kihatása, hogy csak térben és időben tudunk felfogni.

Túlpillantani a magas határfalon! Talán a zsidó szellemnek volt ehhez némi képessége. Kant maga a zsidó nép örök dicsőségének és büszkeségre jogosító érdemének mondja, hogy az ige megtiltotta néki az istenségnek véges alakban ábrázolását és követte is ezt az ígét változatlanul. Másrészt meg a *nyelv* bizonyos fokig a néplélek fotográfiája. A héber nyelvben ennek a fogalomnak: *tér* nincs is megfelelő törzsszava, alig van rá kifejezés, csak egy előképző, az *מ* praefixum, maga a szó *מקום*, mint azt Albo József olyan mélyen és bölcsen mondja, csak a principiumot fejezi ki, amiben minden megáll és előáll és ezért nevezik az Istent is — mondja Albo — ezzel a tért jelentő szóval. A héber nyelvnek ebbeli szegénysége valami belső gazdagságot takar. Azt szokták mondani a nyelvészek, hogy a héber nyelv nem elég finom műszer az igeidők, az időviszonylatok kifejezésére sem, mert míg a görög nyelv rendkívül gazdag az időváltozatok formáiban, addig a héber nyelv a maga nehézkesen konstruált jelenidejű alakjával, multat és jövőt egyformán jelző aoristosával szegényes benyomást tesz, nincs benne se imperfectum, se plusquamperfectum, se futurum exactum. Ellenben annál gazdagabb a héber nyelv és annál gazdagabbak a sémi nyelvek az igemódokban, mintha szélesen látó és sub specie aeternitatis felfogó szelleme előtt a cselekvések substanciálításokká változnának, melyeknek inkább (spinozai értelemben vett) módusai vannak, semmint időbeli határoltságai, mintha a cselekvés kabbalisztikus értelemben továbbható létvalósággá válna, melynek a módusai fontosak és érdeklik a jelenségre irányuló szemléletet. Valóban a héberben alig van igeidő, de mintha ez a szegénység felsőbbrendű gondolkodás kelteke volna; valóban a héber nyelvnek alig van szava a tér fogalmára, de mintha ez tárgyi kinyomata lenne annak a transcendens erő kifejtésnek, mely tértől és időtől független megismerésre tör és túl akarja szárnyalni az anyagi megismerés határvonalát. Ez a lelki alkat szüli a prófétákat, akik a vallási igazságokat kinyilatkoztatják és megteremti a hitet, az ultramatematikai valóságszférák iránt kialakuló intuiciót, érzéket, fogékonyságot és klasszikus képességet.

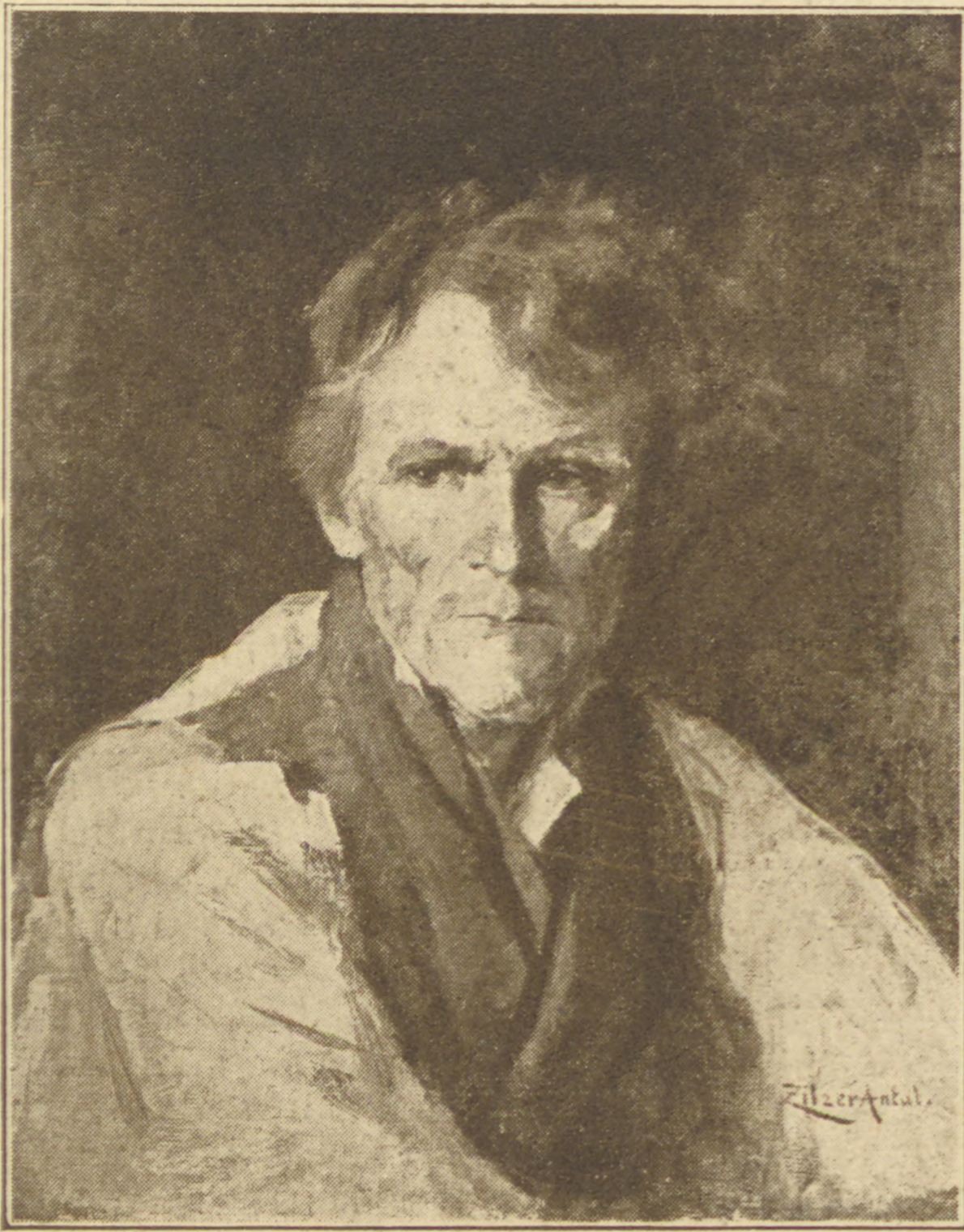
A zsidó fajnak ez a speciálizáltsága tette meg Izrael népét azzá a világtörténelmi hivatással felruházott nagyjelentőségű népegyeddé, mely emelkedett vallást hozott az emberiségnek. Eljutott a zsidó gondolat a nemzetekhez és vallás

A. Zilzer : Portrait

Zilzer Antal : Arckep

és filozófia terén forrongást váltott ki, hatást gyakorolt. A zsidó gondolat találkozott a görög gondolattal és azt a csodálatos fájdalmas vívódást idézte fel, amely a görög megismerés pozitív módszerét akarta alkalmazni a zsidó intuiciós kincses birodalmára: matematikai pozitívítással felfogni azt, ami a tér és idő formáinak fölötté áll. Nem követem ezt a hatást a vallási bölcselem terén, noha Augustinus *De Civitate Dei* művének 22 könyve a zsidó gondolat nélkül meg nem született volna, csupán a tiszta filozófiai törekvés két történelmi momentumára akarok egy-egy pillantást vetni, amelyekben a zsidó és görög szellem egymásbefogózó kölcsönös vívódásának egy-egy jelenségét láthatjuk; az egyik az Újplatonizmus korszaka, a másik a skolaszticizmus. Az utóbbinak nem volt teljes sikere. Az Aristotelizmust akarta a vallási tanokkal összeegyeztetni. Részt vettek benne keresztény, de arab és zsidó bölcseletről is. Végkifejlesztésében az emberi értelem túlságos hangsúlyozásával egyoldalúvá lett és nem tudott túlnőni belső ellentmondásain. A másik, az Újplatonizmus, mikor az előző görög filozófia

A. Zilzer : Der Verurteilte

Zilzer Antal : Az elítelt

summája szkepszisbe foszlott szét és mindenütt bizonytalanság állott be és minden gondolatmenet végén mint végső konzekvencia a kétség fojtogatott: felvagyódást jelentett az intuitív igazságok után, az abszolútnak a spekulatív elme határain túl való keresését, az önmagától megszabaduló embernek önmagán át való kitekintését, belső látását a lények világa felé, a belső élet spektrumát az univerzalitások magasságaiból.

Kant is önmagából tekint a létbe a praktikus ész bírálatában és önmagában tapasztalati úton is felfedezvén és megállapítván az erkölcsi szabadságot, abból következtet, ha nem is bizonyít, mert a bizonyító elme azon a határon túl már nem úr — és saját erkölcsi énjén, erkölcsi autonómiáján és erkölcsi szabadságán át megnyitja a *postulatumok kapuját és útját*, a legfőbb jó, a szabadság világa, a lélek és Isten felé. Theoretice és speculative eljutunk a tiszta észszel az ideákhoz, de csak azért ideák, mert antinomiák között lebegnek; ám mikor magamba tekintek és ott az etikumot megtalálom, ez olyan mint egy szemlélet, mely a metafizikai fogalmakhoz megadja a Kant által igényelt tapasztalati objektív alapot. Ha az embernek egyszer *Selbstbestimmungja* van erkölcsi cselekedetei tekintetében, akkor ez áttöri a természet rendjét. A tiszta ész előtt az ember egy külső okok és hatások által determinált lény; a *praktische Vernunft*, az erkölcsi ész előtt az ember *Selbst-*

bestimmunggal bír. Ennélfogva a tiszta ész előtt az akaratszabadság, a lélek, az Isten csak problematikus, csak áhitott és a gondolkodás csúcsán feltündöklő *ideák*; ellenben az erkölcsi ész előtt, ha nem is a *reine Vernunft* eszközeivel és módszereivel megismert létezők, hanem igenis múlhatatlanságok, *posztulátumok*. Ez kevesebb mint tudás, de több mint indokolatlan puszta hit. Ez alapot teremt. Ez jogosult benső meggyőződésre vezet. Ez tapasztalati tényből indul, belső öntudati tényből. Mások szellemi életünk öntudatából indultak ki, Kant és Plato erkölcsi énünk öntudatából.

Kant megfosztotta illetékességétől a végső kérdésekben a kutató tiszta észét és ez az *ignorbimus megszünteti* a tagadást azzal a területtel szemben, mely tudásunk szféráján túl van, mert fölötte van a tér és idő koordinátarendszeréhez kötött megismerésnek és matematikailag nem formulázható, mint a szellemi élet titka, vagy mint az élet lényege maga, amit se kémiai, se matematikai képlet ki nem fejez. *Posito sed non concessio*, lehet, hogy az agnosticizmus téves és az emberi elme annyira csodás, hogy mindent megismerhet, lehet, hogy az okság törvénye érvényes a *Ding an sich* világában is és így igazuk van azoknak a vallásbölcseseknek, akik Isten léte mellett az első ok érvével bizonyítanak, lehet, hogy Kantnak csak oly értelemben van igaza, hogy elménk illetékessége az általa megjelölt határon túl csupán csak *nem bizonyítható*, de mégis megvan — (elvégre az ember nagyon csodás komplikált lény), mindezt föltéve — maga ez az agnosticizmus, mely a metafizikai dolgokat nem akarja bizonyítani, de az erkölcsi öntudat világán át azokat meggyőződésbe felveszi és posztulálja, nagyon bőven elég ahhoz, hogy gondolkodóba ejtse a szkeptikust és atheistát és az ember tulajdonképeni lényegének megítélésében új perspektivákat nyisson neki. Hiszen a tények maguk ellentmondanak minden materialista világfelfogásnak — és sok dolog van túl megismerésünk, vagy megismerőképességünk körén. Kitagadni a létből azt, amit nem is ismerünk, vagy meg nem ismerhetünk, a létnek bárgyú megcsönkítése volna. Az életet hiába azonosítjuk a mozgással vagy a vegyi processussal, a szellemi életet hiába kémiai eredményekkel, az erkölcsi ítéleteket, cselekedeteket és eredményeket hiába mechanisztikus hatások következményeivel, ezzel nincs semmi magyarázva. Vannak területek túl a már megismert körön. Valamikor azt vélték a filozófusok, hogy minden, ami gondolatban lehető, a valóságban megvan (valahol). Most ne essünk az ellenkező hibába, azt állítva, hogy amit meg nem ismerhetünk, vagy aminek területére véges elménk megfogó hatalma egykönnyen el nem ér: az nincs! Töprengéseim közben is úgy érzem, hogy én nem adtam fel

és nem vesztettem el az intelligibilis világot, mely annak a világnak is gyökere, melyet felfoghatok és megismerhetek. Az, amit Kant az erkölcsi lét öntudatából eredő postulatumnak tekint, az anyag fölött való szellemi lét, mely örök és szabad, az egyszersmind az erkölcsi lét alapja is és annak hite minden erkölcsi nagyság forrása. Annak hitéből van jogom és módom az erkölcsöt tanítani.

Viszont azonban nem vagyok barátja annak, ha a filozófiai alappal visszaélünk és arról, ami az empiria vonalát meghaladja és a metafizikai megismerés vágyának tárgyát képezi, többet akarunk állítani és tanítani, mint amennyi filozófiai gondolkodásunk igazságkereső rendszerével összefér; aki itt többet tanít — legyen metafizikus, vagy vallási tanító —, fantáziával dolgozik és a vakmerőség és megbízhatatlanság bűnébe dül. Eszményem az a vallás, melynek tanítása a filozófiai gondolkodás tengelyvonalai között marad, az a vallás, mely szigorúan filozófiai.

Amire érzésünkkel áhitunk, annak alapot találtunk introspektív és intuitív filozófiánkban és ez több mint archimedesi pont. Ez szilárd alap. Nem csavargépekkel dolgozunk, hanem tiszta és világos egyenes gondolatokkal és nem emelünk ki sarkaiból egy világot, hanem megszilárdítunk meggyőződésünkben egy világképet és ezzel közelebb jutottunk ahhoz, ami van. A matematikai tudás birodalma csak egy rész, az intuitív felfogás birodalma a csodás egész.

Kant azt véli: jobb, hogy Istenről, lélekről, halhatatlanságról, erkölcsi szabadságról, az univsumról tiszta ész szerint való pozitív tudásunk nincs, mert így megmarad erkölcsi elhatározásunk önzetlen rugója, az istentudat által nem ellenállhatatlan erővel kikényszerített, hanem csak fölébresztett és ébrentartott alapjában autonóm emberi vonzódás az örök szép és jó felé. Jobb ez így, véli Kant. Záróköül idehelyezem a Kritik der Praktischen Vernunft befejező szavait: „Also möchte es auch hier wohl damit seine Richtigkeit haben, was uns das Studium der Natur und des Menschen sonst hinreichend lehrt, dass die unerforschliche Weisheit, durch die wir existieren, nicht minder verehrungswürdig ist in dem, was sie uns versagte, als in dem, was sie uns zu teil werden liess“.

Max Verworen úgy véli, hogy az emberi megismerőképesség határtalan; ezt úgy érti, hogy végül az emberi elme materialisztikus és mechanisztikus alapon meg fogja érteni és meg fogja ismerni önmagát. Kant (és Du-bois Raymond) másképen ítélik meg a dolgot. Pedig kár az okság törvényének érvényességét feláldozni a transcendentális gondolkodás mezején. Hiszen az egész emberi értelem, az egész emberi szellemi munka az okság elve körül forog. A magyar nyelv géniusza például azt az embert

Zilzer Antal: „Beppo”. (Albertiny János felvétele)
A. Zilzer: „Beppo”

nevezi okosnak, aki az okokat megtalálja és az értelem szó azt az erőt jelenti etimon szerint, amely erő megérti a dolgok miértjét. Töprengeni csak kettő fölött lehet, van-e az emberi megismerésnek határa, vagy nincs, el fog-e érni az emberi tudás oda, ahová forró ábrándja és vágya vezérli, mindenek felfogásához, vagy nem? Ha igen, akkor az emberi szellem oly csodás, hogy csodás voltával supranaturális világfelfogást posztulál. Ha nem, akkor áll Kant tétele, hogy tiszta ész szempontjából a metafizikai ideák reális létét se bizonyítani, se tagadni nem lehet, ellenben a praktikus észben az azoknak valóságát megtaláljuk és posztuláljuk. Kant azt mondja vallási tanulmányának elején: ha az ember a tudás fáján felfelé kúszik, a sűrű lombok eltakarják előle az eget, de ha a sudár tetőre ér, ismét megpillantja maga fölött az égnek tiszta boltozatát. Akademos kertjeiben járunk és a gondolatok boszkettjei között zügről zúgra végigmegyünk, nem csak úgy kerülünk ki belőle, mint Akiba mester, békében és sértetlenül, hanem annak labirintusait a vallás legmagasabb igazságainak hitében megerősödvé és így erkölcsi érzületünkben megújulva és megifjodva hagyjuk el.

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk táborig postai címét és pontosan küldjük neki.

ZILZER ANTAL

ilágtalanul tapogatózva jár tíz év óta régi képei között és elsötétült szemei visszamerednek a multba, ragyogó sikerek, tündöklő emlékek közé, melyek boldog családi életével, nagytehetségű művészgyermekével együtt széppé, fényessé varázsolják fénytelen napjait is. Művészi pályafutásának legérdekesebb epizódjait, uralkodókkal és a szellem fejedelmeivel való találkozásait maga mondotta tollba a Mult és Jövő számára. Itt csak a biográfiai adatokra szorítkozunk.

1861-ben Budapesten született. Már zsenge gyermekkorában sokat rajzolgatott, 9—10 éves korában már festegetett is. Ebből az időből való a „Parasztcsalád” című festménye. Munkácsy Mihály egy véletlen által tudomást szerzett tehetségéről, magával akarta vinni Párisba, hogy ott kiképeztesse, de szülei nem helyeselték művészi hajlandóságát, ennél fogva reáliskolai tanulmányai után édesanyja különös kívánságára a műegyetem műépítészeti szakosztályait végezte. Mindennek dacára művészi hajlama oly erővel tört magának utat, hogy mindent abbahagyva Münchenbe ment, ahol az akadémián Piloty, Raupp, Reitz, Hackl, Herterich és Löfftz tanárok vezetése alatt végezte tanulmányait. Innen Párisba majd Londonba ment. Külföldön nagy

Zilzer Antal: „Paraszt-család”. (Kilenc éves korában festette)
A. Zilzer: „Bauernfamilie”

sikereket ért el. Münchenben 1887-ben Miksa bajor herceg arcképével a nagy aranyérmét nyerte el. 1895-ben Velencében a „Primo premiot” a „Forrás” című képével.

Amidőn itthon első ízben kiállított Őfelsége két képét vásárolta meg, a „Képzőművészeti Társulat” szintén egyet. 12 esztendei külföldi tartózkodása után hazajött. Itthon mint tájkép- és különösen mint arcképfestő működött. Egész arcképsorozatai vannak a Tudományos Akadémián, ú. m. Bajza J., Csiky Gergely, Szarvas Gábor, Szily Kálmán, Stoczek J., Erdélyi stb.; a Tudományos Egyetem bölcsészeti aulájában Budencz J., Szabó József, Jedlik Ányos, Wolf M. stb.; a közoktatásügyi tanács dísztermében Berzeviczy Albert, Wlassics Gy., Beöthy Zsolt; a keresk. minisztériumban Baross Gábor; az Otthon-Körben Jókai Mór legutolsó élet után készült képe, Makai Emil és Horváth Gyuláé. A Poliklinikán József főherceg és Szapáry István gróf arcképei.

A pesti izr. hitközség számára Hirschler és Wahrman M. képei; az izr. nőegyletben Bischitz Dávidné és az új leányárvaházban Herzl Mária arcképeit festette. A terézvárosi körben Tenczer Pál; az erzsébetvárosi körben Márkus József; az új párt számára miniszterelnöksége idejében báró Bánffy Dezső arcmásai függnek.

Nagy munkálkodásának érett, leszűrődött művészi tudásának, véget vetett a kérlelhetetlen sors kegyetlensége, férfikorának delén 1907-ben, teljesen megfosztotta őt szemevilágától, ezzel kiütve kezéből mindörökre az ecsetet, szívének és érzéseinek leghívebb tolmácsolóját.

Dr. Szabó Géza.

VÁRNAI ZSENI: EGY PILLANAT

Mily furcsa, ahogy itt ülök magam
S fejem alátámasztja a kezem,
Hogy szenvedek, azt tisztán érzem,
Arról tudom, hogy élek és vagyok.

Reám merednek tenger tegnapok,
S jövendők, melyben újra nem leszek,
Nem voltam és majd újra elveszek
A végtelenben, kis parány, szegény.

A horizontról csillagom lemén,
Szétmorzsolódik múltó életem,
Mint habfodor az örök tengeren
S a végtelen mély vizekbe símul.

Az Időből egy pillanat kimúl,
S fejem fölött a mult és a jövő
Ölelkezik, mint két bús szerető,
Kiket holt magzat sírja egyesít.

ZILZER ANTAL: PILLANTÁS A MULTBA

agy reményekkel és telve ambícióval indultam neki — mint a nagy és szent művészetért rajongó ifjú — művészi pályámnak.

Sok szépet és jót, de sok rosszat is tapasztaltam az évek hosszú során. Emlékeimből néhány epizódot kiragadok, amelyekről azt hiszem, hogy a t. olvasót érdekelni fogják.

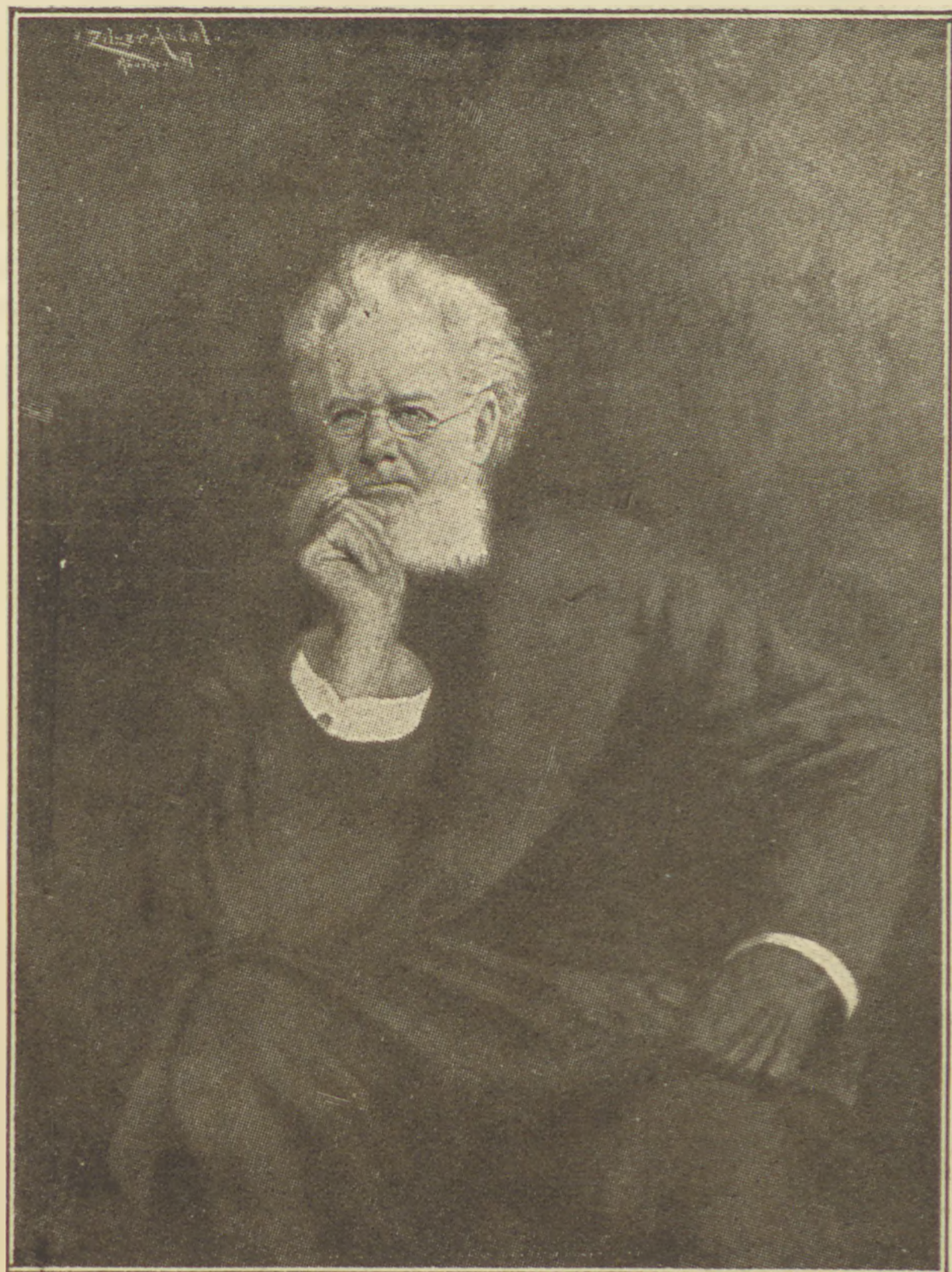
MEGISMERKEDÉSEM IBSENNEEL.

Münchenben 1882-ik őszen, mint fiatal festőakadémiai növendék, a „Karlstor“ nevű kávéházba tértem be, ahol egy sarokban meghúzódva egy kávé ebédtem és magyar újságokat olvastam.

Az ebédutáni feketére gyülekező vendégek között feltűnt nekem egy hófehér hajú és szakállú, világos szemeivel a veséig átható tekintetű, szigorú arckifejezésű öreg úr, ki, úgy látszik, megszokott helyére a szomszédságomban lévő asztalhoz igyekezett, ahová a pincér az ő megszokott újságait készítette, amelyekbe ő azonnal beletemetkezett. Helyemről nagyon jól láthattam s rendkívül érdekességű oroszlanyszerű feje annyira izgatott, hogy nem tudtam ellentállani vágyamnak és tüstént lerajzoltam, még pedig a fehér márványasztalra. Minden feltűnést kerülve, csöndben a legnagyobb élvezettel dolgoztam, a fehér márványasztalra ceruzával jó fekete hátteret csináltam a fejen a fénypontokat, úgynevezett „Lichter“-eket és a hófehér haját, szakállt késsel kivakartam, a rajz kedvemre sikerült és én kielégített munkakedvvel távoztam. Másnap újból oda tértem be. A pincér mindjárt azzal fogadott, hogy micsoda kavardás volt itt tegnap. Miután elmentem, észrevették a rajzot a márványasztalon. A vendégek odasereglettek és oly hangosan adtak elragadtatásuknak kifejezést, hogy az öreg urat is megzavarták olvasásában, ő is odament, megnézte s annyira megtetszett neki, hogy arra kérte a kávéház tulajdonosát, vágassa ki számára az asztalból a rajzot.

A pincér elbeszélése közben jött az érdekes fejű öreg úr egyenesen felém, bemutatkozott: „Ibsen“ és meghívott az asztalához.

Élénken érdeklődött munkám, törekvéseim iránt, milyen nemzetiségű vagyok s nagyon megörült, mikor azt hallotta, hogy magyar. Mindjárt megemlítette, hogy jól ismeri irodalmunkat és nagy tisztelője Petőfinek. Ezután hónapokon keresztül mindennap asztalánál ültem. Ha beszélő kedvében volt, sok rendkívül érdekes témát fejtegetett a zseniális, minden emberi szenvedést, szenvedélyt és gyarlóságot olyannyira ismerő és megértő nagy szellemű író. Ha morózus han-

Zilzer Antal : Ibsen Henrik. (A dán trónörökösne tulajdona)
A. Zilzer : Henrik Ibsen. (Im Besitze der dänischen Kronprinzessin)

gulatban volt, akkor szívesebben sakkozott. Felejthetetlen órákat töltöttem társaságában! Mikor arcképét festettem — amely sok nagy tárlatot megjárta, most a dán trónörökösne tulajdona — az éppen akkor színre került „Hedda Gabler“-e adott sok heves vitára alkalmat München irodalmi köreiből. Ez akkor oly nagy hullámokat vetett, hogy egy időre be is tiltották a darab előadását, amit a nagy író nagyon zokon vett. Az ő korát meghaladó nagy szellemét sem tudták a „kortársak“ megérteni! Kedvenc szórakozásai közé tartozott, engem, ha a szabadban dolgoztam, munka közben felkeresni, különösen télen, amikor a müncheni „englischer Garten“ óriási kiterjedésű parkjában téli tájképeim vázlatait készítettem. Órákig állott mellettem és elmélyedve nézte, hogy hogyan dolgozom.

NÉHAI ERZSÉBET KIRÁLYNÉNK ÉDESATYJÁNÁL.

Pünkösdi hétfőjén volt 1886-ban, amikor Hirsch bárónak, a nagy zsidó mecénásnak, vendége voltam Tegernseeben, ahová több művész kollégámmal ebédre meghívott. Ott ismertem meg Lenbachot, korának legnagyobb arcképfestőjét, aki ott tartózkodott huzamosabban, mert a bárónő arcképét festette. A kép itt van Budapesten, a pesti izr. nőegylet tulajdonában.

Ebéd után a tó partján sétáltam, gyönyör-

ködve a táj szépségében. Ez annyira fokozódott, hogy előszedtem mindig magammal hordott festőszereimet és egy ott veszteglő csónakba ülve „skizzelni” kezdtem. Egyszerre csak egy parasztfiú durván felszólít, hogy hagyjam el azonnal a csónakot, mert annak gazdája rögtön itt lesz és azt neki a tulsó partra kell vinnie. Én egy kis türelmet kértem, amíg munkám befejezem, ő azonban mit sem törődve azzal, mind erősebben követelte távozásomat. Már éppen fenyegetődni kezdett, hogy erőszakkal távolít el, amikor egy magas termetű javakora-beli paraszti viseletű férfi közeledett — a csónak

Zilzer Antal : Miksa bajor kir. herceg. Néhai Erzsébet királyné édesatyja
A. Zilzer : Maximilian, Herzog von Bayern. Vater der verstorbenen Königin Elisabeth

tulajdonosa —, aki megtudakolta a lárma okát. Odajött hozzám, mert még mindig a csónakban ülve dolgoztam, bemutatkozott, a nevét azonban nem értettem meg, nem is találtam fontosnak. Mialatt a parasztfiú élénk taglejtésekkel magyarázta felindulása okát, az ismeretlen megnézte vázlatomat és csendesen megjegyezte, hogy csak fejezzem be nyugodtan. Éppen olyan dialektusban beszélt, mint a többi tegernseei paraszt. De én már készen voltam s bocsánatkéréssel a tartóztatásért, ki akartam szállni a csónakból, amidőn ő azt mondotta, hogy ha nincs más dolgom és kedvemre van, maradjak vele, ő áteveztet Rottachba. Én örömmel egyeztem bele, mert így alkalmam nyílt a tó másik part-

ját is megláthatnom. Útközben élénken beszélgettünk. Feltűnt nekem a közönséges paraszti dialektus és kifejezések dacára a gondolatok és beszédének választékossága. Azt hittem, egy városi iskolákat járt s magasabb képzettséget nyert parasztgazda, „Grossbauer”, vendége vagyok. A csónak fenekén citera hevert, a környékbeli kedves hangszere, ő utána nyúlt, ölébe fektette és gyönyörű bariton hangon népdalokat énekelve, kísérte dalait a citerán. Elragadtatva hallgattam. Azután elkértem a citerát s néhány magyar népdalt játszottam. Nagyon tetszettek a dalok s nagy meglepetésemre azt mondotta, hogy több magyart ismer s tudja, hogy a magyarok között milyen sok a tehetséges, zseniális ember.

Rottachba érve, a nagy vendéglő felé tartottunk. Pünkösöd ünnepe lévén, a környékbeli nép nagy számban özönlötte el a vendéglő helyiségeit. Mikor bennünket megpillantottak, kitörő lelkesedéssel, de egyben különös tiszteletteljes örömmel fogadták társamat, aki mindnyájukat szívélyesen üdvözölte. Bementünk az ivóházba, ahol a sarokba az ablak mellett álló asztalhoz ültünk. Sörözés közben hirtelen hozzám fordul és azt mondja: nézzen ki gyorsan az ablakon, ott megy „Enterottach” plébánosa, egy túlságosan vígkedélyű páter, rajzolja őt, ha lehet, hamarosan ide a falra. A papot meglátni, karikatúráját szénnel a falra vetni, pillanat műve volt. Pohárral kezében, egy ballerínával koccintva és alatta e felirással: „Prosit, Kinder, wir sind alle Sünder”. Vendéglátóm jóízűen kacagott és nagyon mulatott a sikerült tréfán. Egész délután a parasztok az előttünk levő nagy ivóban citerázás és „Schnadahüpflik” éneklése mellett táncoltak. Közben Cenci, a korcsmárosné egy nagy golyvájú, csúnya, kövér asszony minduntalan kíváncsian dugta be a fejét az ajtón, hogy ránk báméskodhasson. Vendéglátóm megunva a kitűnő szeretetreméltóságot, elkért egy citerát és a parasztok nagy gaudi-umára egy Schnadahüpflik énekelt:

Die Vögerl ham Kröpferl, da singen's damit.
Die „Cenci” hat a an Kropf, aber singen kann's nit.

A délután nagyon kellemesen és hamar mult el. Nekem azonban este nyolcra a vasuti állomáson kellett lennem, hogy visszautazhassam Münchenbe. Mikor ebbeli aggodalmamnak adtam kifejezést, hogy hogyan is juthatnék idejében oda, ő megnyugtatót és behívatta a parasztot, ki csónakon idáig hozott, valamit odaszólt neki s az tíz perc múlva jelentette, hogy már készen áll a kocsi, amely engem az állomásra visz. Én megnyugtatót köszöntem meg szívélyes vendéglátómnak —, akinek nevét még mindig nem tudtam — kedves figyelmét és szeretetreméltó vendégszeretetét, amelyben egész délután részesített. Nevemet és müncheni lakásom címét

elkérte s feljegyezte és azt mondotta, amint legközelebb Münchenbe jő, hallatni fog magáról.

Néhány nap múlva egy reggel takarítónőm azzal ront be hozzám, hogy egy libériás inas kíván velem beszélni. Kimentem hozzá és átvettem az üzenetet, hogy gazdája, akivel Tegernseeben együtt voltam, azt kérdezteti, mikor küldheti értem még ma délelőtt kocsiját, hogy ő hozzá vigyen, nagyon örülne, ha meglátogatnám. Tíz órára kértem a kocsit s érthető felindulással tekintetem az elkövetkezendők elé. Még mindig nem tudtam ismeretlen vendég-látóm nevét. Inasa, mintegy utasításra, szintén elhallgatta azt. A kocsi pontosan ott volt, én beültem és határtalan meglepetésemre a Wittelsbach hercegi palota előtt állott meg. Belépve, a kapus egy terembe vezetett és azt mondotta, itt várjak, Miksa herceg azonnal itt lesz. Néhány pillanat múlva belép egy magas termetű, java-korabeli férfiú, az én tegernseei vendégszerető „Grossbauerem”. Most már tudtam a nevét, Miksa wittelsbachi herceg, boldogult Erzsébet királynőnk édesatyja. Megindultságomból alig tudtam magamhoz térni. A herceg elmosolyodott s zavaromból az ő végtelen szeretetreméltó tapintatával kisegített, érdeklődve hogylétem és munkáim iránt. Körülményesen meghallgatott mindent és többek között megjegyezte, hogy szeretné arcképét megfestetni, vajjon vállalnám-e? Elképzelhető boldogsággal vállaltam e mindenképen gyönyörű és rendkívül meglisztelő megbízatást. A fenség ritka szép és érdekes modell volt.

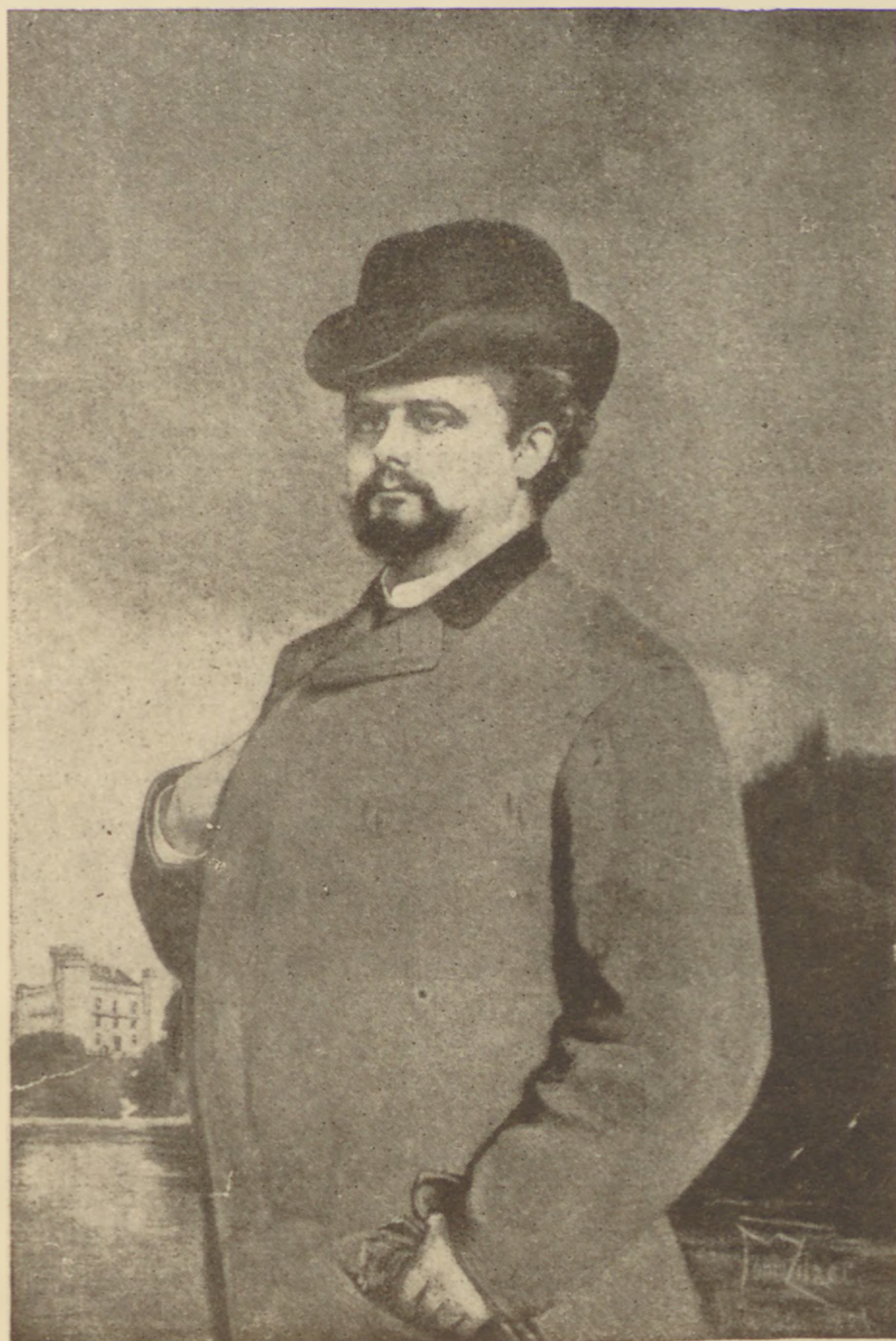
Az arcképet a müncheni Glaspalastban 1887-ben állítottam ki s azzal a nagy arany érmet nyertem el. Miksa herceg meglegedésének úgy adott kifejezést, hogy engem II. Lajos bajor királynak ajánlott, akinek szintén megfestettem arcképét s több más festményt, amelyeket a „Berg”- és „Herrenchiemsee”-i kastélyokban helyeztetett el. Nem feledkezett meg Miksa herceg a tegernseei kirándulásról sem. Egy csodaszép gyöngyházzal kirakott paliszanderből készült citerát küldött ezekkel a sorokkal: „Köszönet a szép magyar népdalokért”.

MARK TWAIN.

Amikor Mark Twain az „Otthon” írók és művészek körének vendége volt és három napig időzött itt Budapesten, én szegődtem mellé tolmácsnak, amit ő nagy örömmel és hálával fogadott. Folyton azt hangoztatta, mivel tudná ő az én fáradozásomat viszonzni. Az aranyhumorú, végtelenül szeretetreméltó mesternek azt mondtam, hogy ritka érdekességű feje engem annyira lelkesít, hogy szeretném azt megörökíteni.

E beszélgetésünk az utcán, hideg, zuhogó esőben történt. Ő ravaszul hunyorgatva azt felelé: „jó, húsz percet kiszakítok az időmből, ha ennyi elég, akkor ülök.” Meg volt győződve arról, hogy ez lehetetlen, de kívánságomra nem

akart elutasító választ adni. En azonban szaván fogtam és azonnal műtermembe vittem, ahova, úgy amint az utcáról kerültünk, ültünk le. Ő felöltő és sárcipőben, mert nem akart azzal sem időt veszíteni, én palettát, ecsetet ragadva rögtön vázolni kezdtem. A mester órával kezében mosolyogva nézte szerinte hiábavaló buzgóságomat, mert ily rövid idő alatt azt úgy sem lehet megcsinálni. A húsz perc elteltével, rápattantotta az óra fedelét, felállt és azt mondotta: „én megtartottam, amit ígértem, de lássuk mit ért el ön?”

Zilzer Antal: II. Lajos bajor király
A. Zilzer: Ludwig II. König v. Bayern

Elámult, mikor a vászonnáról visszamosolygott rá az ő érdekes karakterű hófehér hajhullámokkal övezett feje. „Gratulálok,” — mondotta, „az én tréfám nem sikerült, de az ön arcképe annál jobban!”

NÉHAI JÓZSEF FŐHERCEG MINT MODELL.

Körülbelül 16 éve lehet, hogy abban a kitüntető megbízatásban részesültem, hogy a budapesti poliklinika számára néhai József főherceg arcképét lefesse. Minden művészre nézve kiváló érdeklődéssel bír ily magasrangú személyeket portretírozni, nekem is volt többször alkalmam

fejedelmi személyeket élet után lefesthetni. Ennek a megbízásnak különösen örvendtem, mert a nimbusz, mely a mi legmagyarabb főhercegünket mint embert és műbarátot egyaránt körülvette, azzal kecsegtetett, hogy oly feladat vár reám, melynek sikeres megoldása még a legnagyobb művészi ambíciót is kielégítheti.

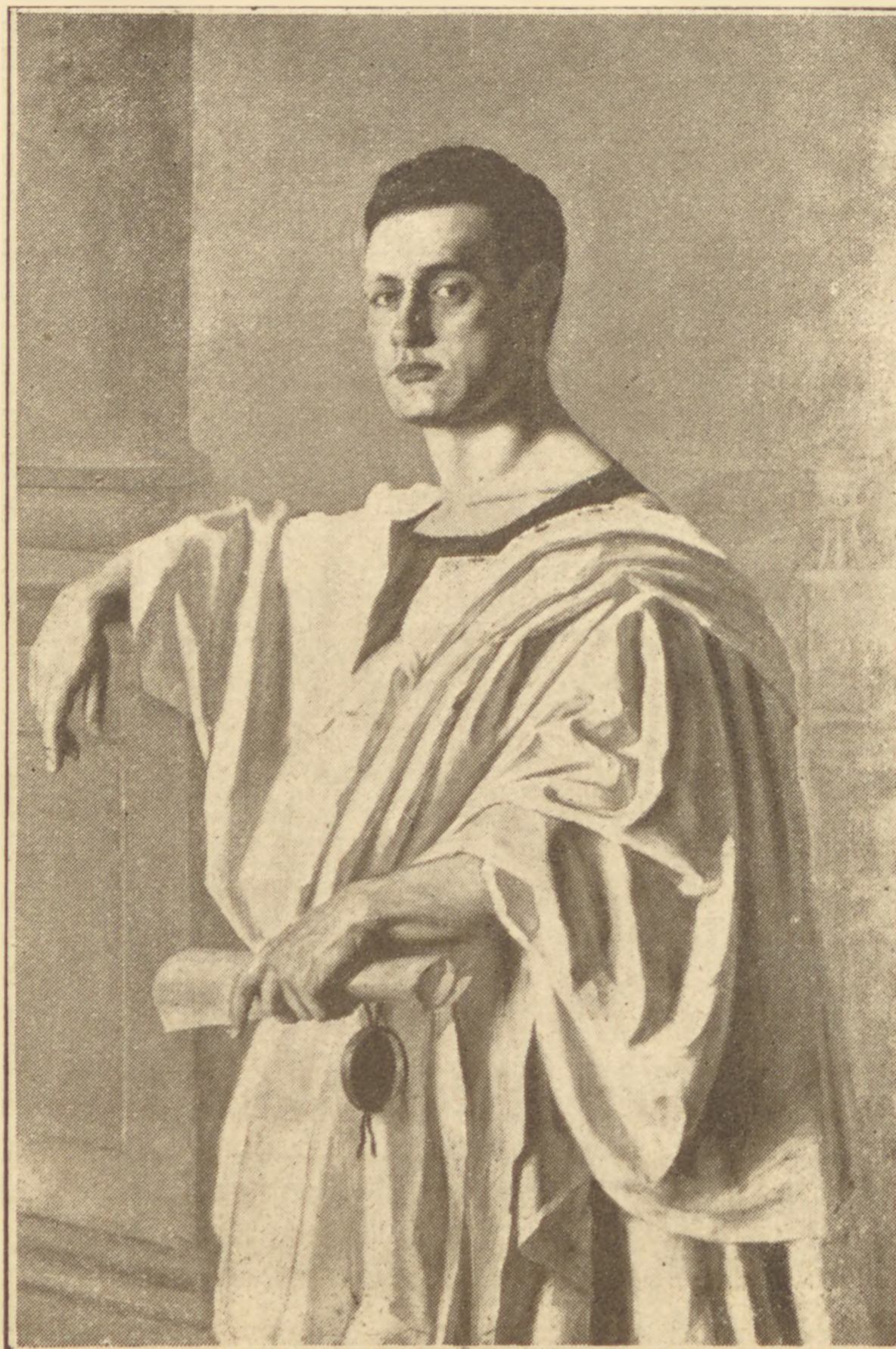
A meghatározott órában, Mária Dorottya főhercegasszony pazar fényvel és művészi izléssel berendezett alcsuthi műtermében izgatottan vártam a fenséges urat, azon jóakaró figyelmeztetésre gondolva, hogy az üléseket lehetőleg rövidre szabjam.

Ő fensége nyájas mosollyal fogadott és a bemutatkozás alól feloldott ama megjegyzésével, hogy „Örülök, ha az én arcképem is úgy sikerül, mint a gróf Szapáryé. Ahhoz gratulálok.”

Ezzel a már előre elkészített karosszékben foglalt helyet és az ő szokott kedvességével eldiskurálgatta azt a kis félórát, mely alatt az arckép első vázlata elkészült. Az ő leereszkedő nyájas modora elfelejtette velem, hogy előttem egy királyi vérből származó főherceg ül és csak a művészetért rajongó mecénást láttam magam előtt.

Zilzer Antal: Szapáry István gróf
A. Zilzer: Graf Stephan Szapáry

Zilzer Antal: Beregi Oszkár mint Marc Antonius
A. Zilzer: Oscar Beregi als Marc Antonius

Többek között a poliklinikáról beszélt, mely őt meg akarja örökíteni, és csodálatos szerénységgel jegyezte meg, hogy Schlauch biboros képe inkább oda való, mert az ő érdemei valóban elévülhetetlenek. Midőn megjegyeztem, hogy a kardinális arcmása is meg van már nálam rendelkezve és elkészíthetése csak azért késik, mert ő eminenciája vonakodik az ülésektől, mivel reá nézve — mint mondani szokta — valóságos tortúra.

— Ejnye, pedig nagyon szeretném, ha Schlauch arcképe még az enyém előtt volna már ott! Nemsokára Nagyváradra megyek, akkor majd személyesen kérem meg, hogy üljön önnek.

Mikor Ő fenségének ezen ritka kitüntetés számba menő ígéretét meg akartam köszönni, ő azzal háritotta el: Nincs mit köszönnie, a művészetért mindig szívesen teszek, amennyit csak lehet.

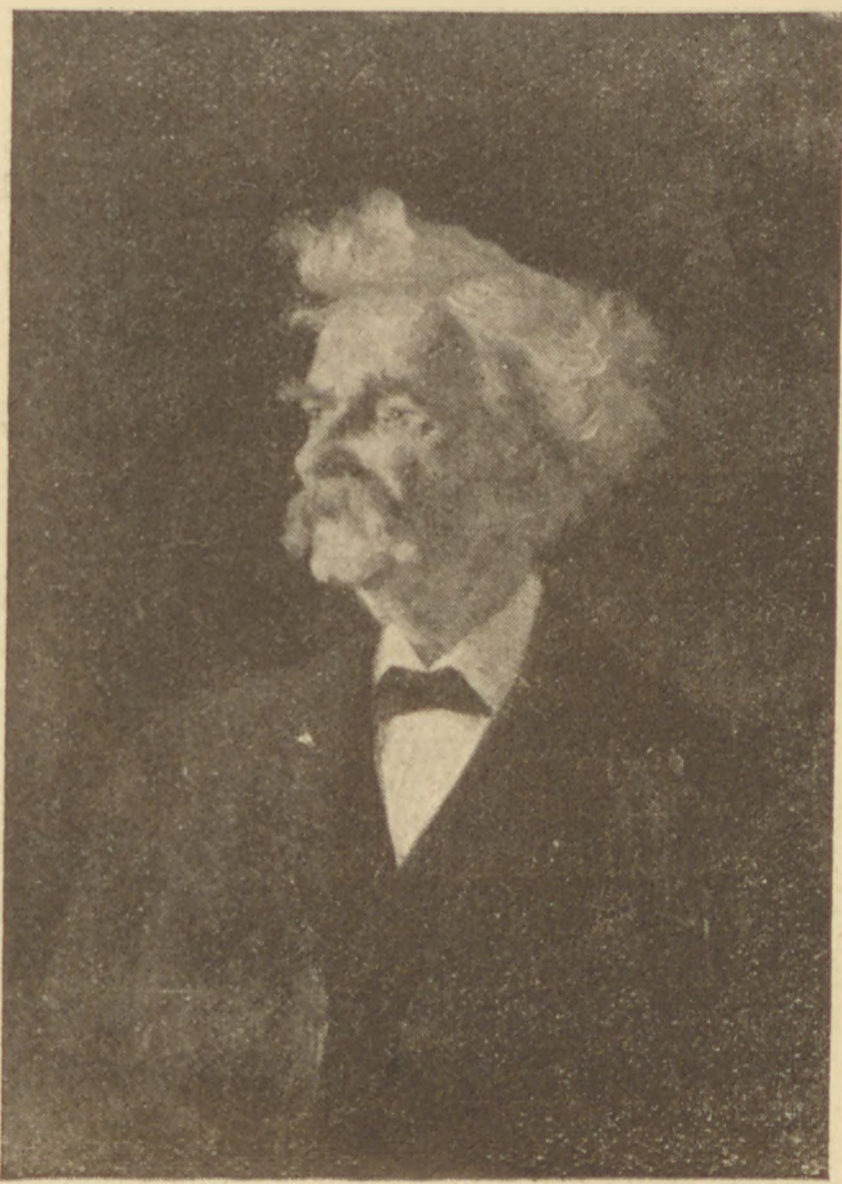
Csodálkozását fejezte ki a gyorsaság felett, amellyel az arckép olajfestésű vázlata elkészült és azzal fejezte be az első ülést:

— Ez már most is pompás, pedig csak egy félórája, hogy ülök.

Eszembe jut, hogy fiatal koromban Angeli, a híres festő akkoriban még kezdő, egy nagy vasuti állomáson, ahol két órai pihenők volt, úgy kért fel ülésre: „Hoheit, jetzt könnten wir die Pinsel gerade noch ausschmieren“ és a váróteremben egy kis óra alatt lefestett. Ez a legkedvesebb arcképem.

Miután a fenséges úr megígérte, hogy szívesen ül még néhányszor, kezét fogott velem és távozott. Elgondolható, hogy az első ülés ily kedvező lefolyása után mily munkakedvvel használtam ki szabad óráimat. Az óriási park egyes szép festői részleteiről, a csaplári erdőben felállított László- emlékről, a jó magyar képű és viseletű szolgaszemélyzetről készíttettem tanulmányokat. Nagy meglepetésemre József főherceg elkérte megtekintés végett e vázlatokat. A főherceg, ki reggel három órakor szokott fölkelni és Kneipp kosztümjében megkezdi reggeli sétáit, ezen szórakozása közben pillantott meg munkámnál és ez keltette fel érdeklődését.

Az arckép befejezése után ennek ünnepélyes leleplezése a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében történt az egész főhercegi család jelenlétében. Az ünnepi beszédet Schlauch biboros tartotta, aki — amint az ünnepély befejeződött — melegen gratulált a nagy sikerhez és azt mondotta, hogy most már nemcsak Ő fensége interveniálására, hanem saját meggyőződéséből is szívesen ül a saját arcképéhez. Igéretét hamarosan tett is követte és még azon év őszén készült el a biboros arcképe, ki mindig a legszeretreméltóbb módon beszélgette végig az üléseket. Képe, mely a tárlaton Őfelségének is feltűnt, a nagyváradi püspökség birtokába került.

A. Zilzer : Marc Twain

Zilzer Antal : Twain Mark

LENKEI HENRIK: A GHETTÓ

— Előhang egy költői elbeszélésből —

Óseim szűk fészke, Ghetto ódon képe,
Hányszor tűnsz borongó emlékem elébe!
Hányszor tapad hozzád lelkem szomjúsága!
Hányszor ösztökélsz új feszülő tusákra!

Lágy családi körnek ragyogó szép napja
Hitetlen hitemet virulásra kapja,
Fény, ki dúsan áradsz börtöni sötétből,
Roskadó eszményem rajtad újjá épül!

Zajgó világtenger körülzárt szigetje
Hozzád menekülök mint egy szent ligetre,
Bár Balság hulláma zordfagyosan rázott,
Érzésid világa dél tüzén pompázott!

Anyai gyöngédség bújában hol termett?
Hol csüngött szorosban szülején a gyermek?
Biztosan hol trónolt apa tekintélye?
Rokoni részvétnek hol volt nagyobb mélye?

A mi szenvedést rótt zsidóra az élet,
Az otthon sugarán páráként elszéledt!
Ami sebet vágott a gyűlölet ölyve,
A négy fal gyógyirján menten letörölve!

Hasztalan békózta fenyegető bástya,
Fajunk nemes kincsét sírba mégsem ásta.
Ezernyi forrásból táplálkozott telje,
Hogy ezer bajának balzsamát meglelje.

Péntek esti csendnek halk derengő mécse,
Szombati nap ihlett, áldott pihenése,
Purim piros kedve, szukosz-sátrak bája,
Jom-kippur fensége, széder hagadája!

Magasra a pálma teher alatt nő fel,
Állva dacol a tölgy a sujtó mennykővel,
Elejti salakját az arany a tűzbe,
Naggyá lön Izrael a világba üzve!...

Lapozva a multat, ha pereg is könnyem,
Ezer csudát látok a vad vérözönben:
Mily pazar dicsőség! Hány hihetlen hőstett!
Ő nemes elődink, ha buktak is, győztek!

Nem volt emberszívnek büszke hevületje,
Mely zsidó talajon fává ne születne!
Hatalmas őserdő, tele színnel, fénnel,
Mérhetlen titkait ó hogy zengeném el?

Tenger egész árját kagylóba hogy merném?
Égbolt messzi kékjét festeni hogy merném? —
Hajdani időknél büszke fejezetje,
Im tükörcserépben nyujtom kezetekbe...

DR. HAJDU MIKLÓS:
MEGTÉRÉS SZOMBATJA,
MEG AZ ÉN PESTI TEMPLOMOM

an egy kis mesém, és egy kis interpellációm. Sietek vele, hogy meg ne késsem.

A mesét tán ismerik. Nekem gyerekkoromban az apám mondta el, magyarázván: miért kell jomkipur után való hajnalban a rendesnél is korábban templomba menni. Hát csak azért, mert ha a nagy-nap vezeklése után sokáig szunnyad az ember, biz' odaáll a sátán az Úr elé és vádaskodik:

— Látod, Uram, a te jámbor, böjtölő, bűnbánó nyájadat! Tegnap verték a mellüket, tegnap sanyargatták a testüket, imádkoztak napestig, — de ma már, mintha mi sem történt volna, édesen alusznak...

Úgy illő, hogy a sátánnak ne legyen igaza. Se jomkipur után, se jomkipur előtt.

A kis mese után hadd jöjjön már most az interpelláció.

Pár évvel ezelőtt csütörtökön és pénteken volt újév. Rendes és régi szokásom szerint egyik díszes intézeti templomunkban voltam istentiszteleten. Este — már mint a második nap roshasónót követő, a megtérés szombatját, a sabosz

Wachtel : Neujahrswünsche

Wachtel : Újévi üdvözetek

Wachtel : „Höre Israel“

Wachtel : „Halljad Izrael“

süvot köszöntő péntek este — mondom: már csak a genius loci kedvéért is az én szép templomomba megyek.

Voltunk még páran, akik ilyen szándékkal jártunk. Bemegyünk az intézetbe, de a templomot zárva találjuk. Az iskolaszolga jelentette:

— Ma este, pénteken, nincs itt, kérem, istentisztelet!

Így történt.

Szóval, ahol két napig minden jóra fogadkoztunk, ott már a megtérés szombatját nem köszöntötte se orgona, se énekkar, se minjan, se két gyertyácska.

Nem hirdetik itt a próféta szózatát, hogy térjete vissza, térjete vissza gonoszok útjairól...

Nincs ez így rendjén.

El is mondtam ezt annakidején egy dunaparti sétánkon az én mindent megértő miniszteremnek: Hevesi főosztelendő úrnak. Sok egyéb gondja és gondolata mellett neki nagy érzéke van a belmisszió iránt és úgy ítélte, hogy rekriminációmban igazam van.

Őt is kérem tehát, szóljon az illetékeseknek és emlékeztesse őket arra, hogy az újév két napját követi egy ugyancsak fontos nap: a sabosz suvo. (És fontos nagy nap minden szombat. Nem lehetne ezt az iskolát, ezt a templomot megszentelni a rendes péntekesti és szombatnapi istentiszteletekkel? Ahol az árvákkal

feledtetik árvaságukat, a templomot miért hagyják árvaságban?) A mi díszes szép pesti templomunk, szeretettel kérem, ne feledkezzék meg a megtérés szombatjáról.

Hogy meg ne szólhasson bennünket a sátán...
No meg a saját lelkiismeretünk.

NEMÉNYI ENDRE: HAZAFELE

Két hazám van nekem is, mint
A vándor fecskének.
S ha a multból álmodozva
A jövőbe nézek
Szőke Duna partja mellől
Napkeletre szállok
S napkeletről visszahívnak
Magyar földre régi kedves
Ifjúkori álmok.

Ha a fecskék késő ősszel
Napkeletre szállnak,
Átölelem a lelkemmel
Régi őshazánkat,
Én is, én is, velük szállok
Napkeletre, messze
S velem száll sok régi őszám
Haza vágyó lelke.

Hallgatom a magyar róna
Csöndes álmodását,
Judeából szálló szellő
Szíve dobogását,
A lelkemben felcsendül egy
Régi, régi ének
S érzem, hogy az ősök földje
Új életre ébred.

Ha a Jordán vize mellett,
Álmaim közt járok,
A lelkemben őrzöm én a
Magyar rónaságot.
Egy bánatos magyar nóta,
Apám, anyám sírja,
A lelkeket magyar földre
Mindig visszahívja.

Két hazám van nekem is, mint
A fecskemadárnak
S ha tavasszal vándor fecskék
Magyar földre szállnak,
Velük együtt álomszárnyon
Én is visszatérek.
A lelkeket visszahozza
Egy bánatos magyar nóta,
Két drága sír és a régen
Elszállt gyermekévek.

ÁCS MÓR: HAZATÉRÉS

Fáradtan, a roncsolt, agyonrobotolt idegek lázától gyötörve tévedt be Mihály, a híres zeneköltő és hegedűművész a kis falusi templomba. Kis gyermek volt még, mikor elment innen, s most, mint meglett, csalódott és életúnt vándor látja ismét viszont e kis hajlékot. Senki sem ismerte már, mindenki idegen volt számára, csak az őt környező élettelen tárgyak: a némán sorakozó, roskatag padok, a hideg kőkockák és az erőlködő, pókhálós oszlopok, ezek voltak az ő ismerősei, ezek voltak az ő jóbarátai...

Az őszi napsugár bágyadtan, erőtlenül omlott alá az ablak zöld, piros és kék üvegein és színes foltakat rajzolt a kopár, fehérre meszelt falakra. Künn, a templom előcsarnokában, lassacskán gyülekeztek a hívők, a jámbor templomozók, az újév, a Megemlékezés ünnepének hajnali istentiszteletére. Fáradt nézésű férfiak voltak, kik bánatosan, magukbamerülve vették föl a halotti köntöst, hogy mint töredelmes bűnbánók lépjenek be Isten hajlékába és apró, ártatlan gyermekek, a hónuk alján aranysegélyű imakönyvekkel, melyekben a szomorú, mindig szomorú apák sóhajai és könnyei vannak eltemetve... És ebben a lázas várakozásban senki sem vette észre Mihályt, ki a templomnak egy félreeső helyén gubbaszkodva figyelte az imára készülő hívőket.

Lipschütz Blanka : Jomkipur előtt
Blanka Lipschütz · Am Vorabend des Versöhnungstages

Gottesdienst im Feldspital

Zsidó istentisztelet egy katonai kórházban

Mihály ült és nézett. Úgy tetszett, mintha megbénultak volna egyszerre összes érzéki orgánumai és egy apró, szellemkönnyűségű madár az, mely a holt massa fölött lebeg: az ő lelke... Finom zenei gyöngédséggel, gyermeki hiszékenységgel támadtak fel bensejében a lefolyt jelenségek és megelevenedtek, lelket kaptak körülötte a régen nem látott tárgyak:

— Így, így, eljöttél hát Mordchele; de régen nem láttunk, szegény Mordchele!... — szóltak hozzá az aranyos kérubok a frigyszekrény fölött; és a százéves, penészvirágos gyertyatartók kinyújtották gyenge, aszott karjaikat és melegen, szeretettel ölelték magukhoz...

Az előimádkozónak fejezetkezését jelző hangos szava riasztotta fel Mihályt merengéséből. A kis templom megtelt már a

Rosch-Haschono im Felde

Ros-Hasono a fronton

hivőkkel. Hét gyertyaszál égett az előimádkozó polca előtt s lángjuk vékonyan, halványan pislákkolt, mint valami eltévedt, fáradt és agyoncsigázott lélek... A hivők magukba merülve, lesütött szemekkel zokogtak az ezüstpikkelyes szalaggal szegélyezett, megsárgult lepel alól, mintha félnének felnézni a bűnök és az erények mérlege miatt, mely láthatatlanul ott lebeg a templom bánattal telt levegőjében. És e zokogás csakhamar csodálatosan fájdalmas szimfóniába olvadt. Roskadozó öregek imába felejtkező és imában enyhülő, reszkető hangjai egyesültek kis gyermekek ártatlan turbékolásával és erős, reményteljes, de mégis bána-

tos, életért esdeklő férfihangok öleltek gyöngé asszonyi sirámokkal. És e mély áhítatban senki sem vette észre a padsorokban kuporgó hosszúfürtű idegen jövevényt. Senki sem látott, senki sem eszmélt. A földről távozó, a bűnös testből kivetkőzött tiszta fehér álmokképpé varázslódott az egész község, mely csillogó könnyek hömpölygő áradatából emelkedik a magasba...

És átrezdült a kis templomon az emberi gyarlóság örök szózata.

— Ki az életé és ki a halálé?... Ó, az ember törött cseréphez hasonlatos!...

Mihálynak idegenek, érthetetlenek voltak ezek a szavak, de zenéjük, misztikumuk mélyen benne feküdt még a szívében. Ó, hisz ezekben a fájdalmas akkordokban rejlik életének tragikus története!... Bűnbánó, keserves gondolatok töltötték el a lelkét eme évezredes imák hallatára és különös, fantasztikus képek lopódtak belé fölvert pillájú szemén át, amelyeket a mámor hirtelen tűnéssel gombolyogtató tovább a múltba, aztán gyorsan előre, a jövőbe, a titkos, kéteyekkel átszótt ismeretlenbe...

Otthon volt. Apjának, a nótáslelkű reb Zisenak, ahogyan apját az egész vidéken hívták, a házában időzött. És fakuló emlékeinek ködbeborult virányain egy-egy szelíd péntekest illatos virága tolt, tologatta föl bájos fejcskéjét. És eszébe jutottak apjának szent, malasztal telt melódiái, melyek, mint csillagok fénylő aranyszálai szőtték körül a kedves, kis családot: az ő testvérkéit, Trajnet és Szórelet, és anyját, a csipkefőkötős, szelídlelkű Hannát...

Egy szombat este aztán — egy lanyha, holdvilágos tavaszi éjszakán — ott ült a dróttal összerótt, egylovas szekéren apjával az országúton. A félhold átlátszó volt az égen és ingatag, mint a feldőlt kupa, melyből fényes ezüsfolyadék omlik kifelé; s úgy tetszett, mintha kis kocsijuk úszott volna a habzó, fehér áradattól elöntött országúton, mely abba a városba vezetett, amelynek chéderjébe az apja most vinni akarta. Ismeretlen, idegen tájakon mentek és a fekete lombok az út mentén szomorúan, de mégis barátságosan, hivogatólag köszöntöttek:

— Béke veled, kis Mordchele, béke veled!

A női karzat felől hangzó fáradt asszonyi sóhaj szakította félbe Mihályt gondolataiban, egy pillanatra csupán, hogy azután élesebbre fenje a hitetlenség villogó töreit, melyek annyi éven át szúrták, sebeztek véresre a lelkét.

Érzett. Érezte a mély barázdákat, melyeket a nehéz fájdalom apja szívéen hasított, mikor az őszi ünnepekre a chéderből hazavárta — és ő nem jött meg... Maga sem tudja, hogy történt. Egy nap csak eljöttek az előkelő, idegen urak, akik fölismerték benne a nagy zenei tehetséget, amit apjától, a nótáslelkű reb Zisetől, örökölt és ő követte őket, a nagy, végtelen nagy, lármás városba utazott velük és dicsőségének és a csakhamar elért babérok-nak mámorában teljesen megfélekedezett otthonáról, míg aztán meg nem jött a nagy átalakulás... Egy nap, éppen egy udvari koncertre készülődött, amikor hírt kapott kis gyermekkori falujából — szüleinek haláláról... Megdöbbenő, összeroppantó volt reája nézve a gyász-hír. Érezte, hogy elmulasztott valamit. Valamit, ami pótolhatatlan, ami jóvá nem tehető. Egész lényé összezsugorodott, parányivá, semmivé lett azzal a nagy, megbocsáthatatlan bűnnel

A zsidó „Feldkapelle” Albániában
Die jüdische „Feldkapelle” in Albanien

Esrog és Lulow a hadikórházban
Esrog und Lulow im Feldspital

szemben, mely lelkét nyomta. Idegennek, elhagyatottnak érezte magát az ő egész, elsajátított tudománya és tehetsége közepette. Érző, költői lelke olyannak tűnt föl benne, mint a pompában úszó, előkelő termek csillárai, melyeknek világa hideg, lángtalan... Mikor aztán este, a délszaki növényekkel díszített, fényesen kivilágított teremben éppen az udvari páholylyal szemközt helyet foglalt, hogy sikerével művészi pályáját megkoszorúzza, még gyöngébbnek, erőtlenebbnek érezte magát. Ahogy sápadt, vértelen fejét a hegedűn altatta, mindinkább világosabbá lettek előtte a tájak, melyekbe tulajdonképpen tartozik. A régi, a szelíd otthon káprázata vont, vonzotta nyájas köreibe. És ezt az ő kis falusi otthonát mámorában a hajdankori tömjénillatos Szentfölddel cserélte föl. Szelíd olajfák berkei váltakoztak képzeletében a saaroni rózsáktól piruló rétekekkel, enyhe lejtésű lankákkal, hol aranycsengetyűs birkák legelték a gyengeszálú füvet. S látta a piros alkonyi fényben fürdő Templom képét... Látta elvonulni előtte a nyolc aranyos ruhában öltözött papokat, kiket a leviták, zeneszerszámokkal a kezükben, követtek... Majd, mint egy álmokép, a félkörben ülő szinhedrion libegett elé... Az ábrándozás mámore részeggé tette a lelkét. Eleinte kisimultak, megnemesedtek a vonásai; de aztán annál erősebben mutatkoztak kifejezéseiben kinszenvedései, az érzet, hogy ő voltaképpen nem az, aminek látszik. Most fedezte csak föl, hogy honnan merítette szívének bő költői forrását. Melegszívű őseinek péntekesti dallozásaiból támadt a csira, melyek aranyszálú nótacsemetékké fakadoztak

A. Zilzer : Andreas Hofer

Zilzer Antal : Hofer András

szívében. És ő mégis sajátjának tekintette művészetét! Igen, megcsalta a világot. Idegen formát, idegen köntöst adott érzéseinek. Most el kell buknia. Félt és rettegett a csúfos, a kiábránduló végtől... A legszebb ária közben ellankadtak karjai, kihullott kezéből a vonó és állt, tétován, tehetetlenül állt, üveges szemeit az elképedt, visszahőkölt közönségre meresztve.

... És Mihályt, kinek esetét az újságok másnap, mint „az előadás közben megőrült költő tragikus sorsá”-t hozták, nem látta többé a főváros...

Mire ehhez a ponthoz jutott, már nem volt ébren. Alombamerült a kemény padon, melynek széle élesen, fájón vágott be sápadt arcába. Összefüggéstelen, zűrzavaros képek váltakoztak most Mihály elméjében és nyugtalanították az amúgy is fölkorbácsolt idegeit.

A kis templom, a szürke falaival, aranyos kérubokkal és a benne hajlongó jámbor emberkével úszni kezdett vele együtt az ezüstfolyadékkal elárasztott országúton. A templom boltozata kék volt, mint az ég, mely fénylő csillagokkal van kirakva és az örökmécses helyett ott libegett a méla, sápadt félhold... És ők mentek, mentek... Az apja a hideg kőküszöbön ült, hosszú ostorral a kezében és szomorú szombatesti melódiákat danolt...

Egyszerre csak hideg őszi szél zúgott végig a templom pókhálós falai közt, megrázogatta a rongált, szürkésfehér oszlopokat és — a tünény hirtelen eltűnt körülötte... Ott állott a nagy áradat közepette egyedül, elhagyatva, egy kopár, meredek sziklaháton... Fázott és reszketett a félelemtől és torkából rekedten, kísértetiesen jött elő a szó:

— Miért hagytatok el? Miért hagytatok el? — kiáltott teljes erővel, de kiáltására senki sem felelt...

— Segítsetek! Segítsetek! — ismételte hördülésszerűen s szava visszhangtalanul halt el a néma pusztaságban...

*

... Mikor Mihály felnyitotta fáradt pilláit, ott látta maga előtt az egész községet. Szánkozva és tanácstalanul álltak körül a talizsos emberek a kuszált hajú, réveteg nézésű, verejtékes homlokú férfiút, ki lármás kiáltásával fölverte a hívőket mély ájtatoskodásukból.

— Egy örült, egy örült van a templomban! — fordultak a hívők rémüldözve az ősz rabbihoz, de a rabbi lecsillapította a jámbor férfiakat:

— Nem örült ez — mondotta —, egy szent, egy mártír, kinek a szívét körülfonják a paradicsom illatos virágai... és aki hangos szavával áttépte a bűnök szürke egeit, hogy kegyelmet kérjen értünk, asszonyainkért és gyermekeinkért. Mutassátok meg, hozzátok ide a mártírt!...

... De a mártír nem volt sehol sem. Mikor észrevette kínos helyzetét, kitepte magát a hívők közül s nehogy reája ismerjenek, kimentekült a zuzmarás, hideg őszi tájba...

CSILLAG LIPÓT: OH JÖJJ VELEM...

Dr. Hevesi prédikációja után

Oh jöjj velem, oh jöjj, testvér, a nagy kórházba,
Hol mozdulatlan hevernek a csonka emberek...
Eltorzult arcuk, vádló szemük mint ijesztenek,
Nem kérnek többé kenyeret, halálért esdenek.

Oh jöjj velem, oh jöjj, az új nagy temetőbe,
Oda, hol hevenyészett kopár sírdombok felett
Új árvák s özvegyek ontanak tengerkönyveket,
Bús, vértelen ajkuk átkot mormol ima helyett.

Oh jöjj velem, oh jöjj, testvér, a szent templomba,

Hol szívszaggatón zokognak az aggok s gyermekek,

A békéért, az életért mily forrón esdenek...

Oh jöjj velem... és dobd el véren szerzett pénzedet!

DR. VAJDA BÉLA: ASSZIMILÁCIÓ ÉS ÖSSZSIDÓSÁG

Újra és újra halljuk e szót, mint a zsidóság ellen elkövetett összes bűneink kvintesszenciáját. Általában elfogadott jelző ez ma már ama vádra, melyet másokra is, de legsűrűbben és lehangosabban mégis a magyar zsidóság ellen emelnek.

Hát igaz! Mi rászolgáltunk e vádra. Egy ország zsidósága sem művelt annyit az asszimiláció terén, mint mi.

Egy nemzedékkel ezelőtt, amikor mi egészen fiatalok, vagy éppen még gyermekek voltunk, magyar zsidóság, úgyszólván, még nem is létezett. Akkor nyílt meg a Rabbiképző, melynek teológiai korában többen voltak, kik magyarul egyáltalán nem tudtak, de olyan nem volt egy sem — még a nagy Bacher sem —, ki azt tökéletesen beszélte volna. A fővárosban dr. Kohn Sámuel volt az egyetlen magyar zsidó hitszónok, de ő is gyakrabban szónokolt németül, mint magyarul.

Volt már magyar zsidó intelligencia, de ezekről általában elmondhatjuk, hogy semmiről sem tudtak kevesebbet, mint a zsidóságról. Annak belső értékeiről, tudományáról, irodalmáról hal-

A. Zilzer: Der kleine Philosoph

Zilzer Antal: A kis filozófus

vány fogalmuk se volt. Kint a vidéken még a saját hitközsége ügyeivel sem törődött, sőt — ez szinte hihetetlenül hangzik ma — még a hitközségi elnökséget is restelte vállalni. Bent az Alföld szívében több hitközséget tudok, hol e tisztséget akkortájt németül beszélők töltötték be, mert a magyar műveltségűek nem reflektáltak rá.

A magyar zsidó irodalom a kezdet legkezdetén volt. Dr. Kohn „Zsidó története” volt az egyetlen számottevő mű. A Rabbiképző értesítőjében mindjárt eleinte hatalmas, nagyjelentőségű tudományos művek jelentek meg, de ezek németül lettek megírva, német szellemben és fölfogásban s csak utólag fordították jól-rosszul magyarra, de rendesen inkább rosszul, mint jól.

Több mint harminc évvel ezelőtt, külföldi tanulmányutamról hazatérőben felkerestem dr. Güdemann bécsi rabbit. Beszélgetésünk közben feltártam előtte a célt, mely az ifjú magyar zsidó gárda előtt lebeg. Fölháborodással hallgatta.

— De az Isten szerelméért, mit akarnak Önök elérni azon a nyelven, melyet a külföldi zsidóság nagyjai, a zsidó tudomány vezérei nem értenek.

— Főtiszteltendő Uram! — feleltem, — mi 100,000 zsidó számára akarunk írni.

— Hiszen azok nem olvassák!

— De olvasni fogják, mert olvasniok kell,

— Sovinisták! — kiáltott az ősz mester, mert akkor még ez a szó járta az asszimiláns helyett. Maga a zsidóság egyik legnagyobb gondolkodója, Steinthal ezzel a szóval szidott le engem és én természetesen nem felelhettem neki, hogy ő esik a sovinizmus hibájába, midőn e szót reám alkalmazza.

Álmunk valóra vált! Eleven, tartalmas, tekintélyes magyar zsidó irodalom alakult ki hazánkban egy emberöltő alatt, mely a hazában művelt összes tudományszakokkal kiállja a versenyt és amelyről a külföld is kénytelen tudomást venni.

Mindennapi eset, hogy irodalmunk egyes termé ei, melyek előbb magyar nyelven jelentek meg, külföldi nyelvre fordíttatnak.

Természetesen nem a sorrend itt a fontos, hanem az, hogy e művek magyarul, magyar felfogásban és gondolkodásban lettek megalkotva. Vegyünk kezünkbe zsidófelekezeti folyóirataink, vagy szépszámú Almanachjaink bármelyikét és meggyőződhetünk, hogy azok túlnyomó része úgy van megírva, ahogy azt csak magyar zsidó írhatta meg.

A külföld tudomást vesz róla, mert kénytelen vele, de belenyugodni még ma sem tud. Nem tudja még ma sem megérteni, hogy nekünk ugyanolyan jogunk volt magyarokká válni, mint a nyugati zsidóság többi részének

németekké, angolokká és franciákká. Ami azoknál természetes, az nálunk bűnös asszimiláció.

Pedig bizony ennek az asszimilációnak egyformán behódoltak nálunk a neológok, ortodoxok, sőt — ez a legérdekesebb — még a cionisták is, mert hiszen ők is magyar nyelven, magyar lélekkel írnak, közülük sokan a magyar irodalomnak nagy szolgálatot tettek, még neveik is ősmagyarul hangzanak.

Ezt az asszimilációt tehát, melyért az egyes külföldi, de különösen az osztrák zsidó lapok legújabbán ismét kikelnek ellenünk, itt e hazában senki sem fogja komoly vádnak tekinteni. Ugyanabból a légkörből ered ez, melyben még ma is a Gesamtmonarchie és a Centralreich eszméi élnek és kipusztulni nem tudnak, de melyekkel mi ma már még vitába se szoktunk bocsátkozni.

Ha a támadók minket azzal gúnyolnak, hogy hát mit értünk el a nagy asszimilációval, a zsidógyűlöletet az országból még sem tudtuk teljesen kipusztítani, erre mi azt feleljük: Mi megtettük, mert meg kellett tennünk hálára és elismerésre való számítás nélkül. Megtesszük, mert kötelességünk volt hazánk iránt s aki ezt nem érti, azzal szintén nem vitatkozunk.

Ezen asszimiláció műveletét az előző nemzedék fényesen végrehajtotta és úgyszólván teljes befejezéshez juttatta. Már pedig az a cél, melyet egy előző emberöltő már elért, az új nemzedéknek kellő táplálékot a lelkesedésre nem nyújthat és azt eléggé nem hevítheti. Egészen természetesnek találjuk tehát, hogy az ifjabb gárda, mely az előbbinek eredményeit készen kapta, új célokat választ, új célokat tűz ki maga elé és ez nem lehet más, mint a mai asszimilált magyar zsidóság méltó elhelyezkedése az összzsidóságban és ama kötelekek megszilárdítása, melyek minket külföldi testvéreinkhez fűznek.

Hatalmas munka várakozik itt, mert kétségtelen, hogy nagy mulasztások terhelnek minket e tekintetben. Nem egyes külföldi lapoknak ama vádját akarom ezzel beismerni, hogy Galiciából menekülő hittestvéreinket most a háború alatt szeretetlenül fogadtuk. Hibák történtek itt, amelyekhez hasonlók más országokban éppen úgy előfordulhattak, azonban a testvéri vendéglátásnak százszor annyi példáját tudnám felsorolni, mint amennyit ők az ellenkezőre felhoznak. De fájdalom, teljes joggal illeti a külföld a magyar zsidóságot ama váddal, hogy az összzsidóság munkájából nem veszi ki részét.

Legfőbb ideje, hogy e mulasztásokat pótoljuk. A békének bekövetkező korszakában az a legfőbb feladat várakozik reánk, hogy a magyar zsidóság beilleszkedjék az összzsidóságba és elfoglalja ott az őt megillető helyet.

Az egyetemes Izrael nagy munkájából reánk eső és reánk háramló kötelességeket vállalunk és teljesítenünk kell, de úgy, hogy ezen új tö-

rekvés a már elért eredményeket ne veszélyeztesse. Az egyetemes zsidóság közös céljaiért, örök törekvéseiért kell nekünk külföldi hittestvéreinkkel együtt és egyesülve munkálkodnunk, de mégis úgy, hogy e közös munkának mi külön szerve, az egész zsidóság szervezetének önálló tagja maradjunk.

Mi a német, vagy éppen az osztrák zsidóság appendixe ott nem lehetünk és ama elfogultsággal, mely magyarráadásunkat vádként használja ellenünk, mereven szembe kell helyezkednünk.

A jövő feladata, hogy az összzsidóság valamennyi törekvéseiből kellőképpen kivegyük részünket. Nem hibáztathatjuk tehát mi öregebbek sem, ha az ifjú gárda nálunk a cionizmusért hevül, de tudjon ő is ott kint a magyar zsidóság elleni elfogultsággal úgy megküzdeni, mint ahogy a magyar zsidó tudomány magát az egyetemes zsidó tudományban recipiáltatni tudta.

Rémületes boszorkánytáncot jár szemünk előtt most a nemzetek egymáselleni féltékenysége, de azért látja minden gondolkodó, hogy ez már végső erőfeszítése az embergyűlöletnek, melynek összeomló uralmát a világ népeinek szövetsége fogja felváltani és ennek kebelében valamennyi országban lakó zsidók testvéri egyesülése. Megkezdődik a zsidóság munkájának új korszaka az emberiségért és természetesen önnönmagának érdekében is. Ebből a munkából részt fogunk kérni és részt fogunk kapni létszámunk és belső értékünk súlya arányában mi is, de mindig mint jellegzetesen önálló, „asszimilált“ külön magyar zsidóság.

*

Bár nem értünk mindenben egyet a szerzővel, helyt adtunk érdekes és tanulságos fejtegetéseinek, melyek mindenesetre hozzájárulnak a kérdés tisztázásához. Az asszimiláció problémájáról különben kifejtettük nézetünket a Mult és Jövő 1917 szept. számában. (Szerk.)

SASS IRÉN: VALAKI JÖN...

Valaki jön, megy, hoz, visz, szül, temet...
s a zagyvaság, amely felém nevet
s a kábulat, amely akár a téboly
vad és félelmes — szédít engemet.

— — — — —
Úgy fájnak foltok — akkordok úgy fájnak
és változása szép, nyugalmas tájnak.

— — — — —
Oh változás!
Az arcon ránc lesz, pókháló a szíven,
makacs csomó, szent, vágyakozó íven,
a szájról szó kél, sóhaj nő az ajkon,
a homlokra gond tágul, mint egy balkon...
A hajra hó hull, túlrejt lesz a kéz
és minden izgató félsemmi, rossz egész...

— — — — —
A fiú férfi lesz, letört asszony a lány...
oh változás!... sok, zord, bolond talány.

NEMÉNYI BELLA: BEREL A HŐS

I.

egmondtam neked, úgy-e, Cipóra, hogy az a szilvórium nem „bóvli“, te csak mindig bízzál bennem, fiam. Amit egy férfi tesz, az asszony nyugodt lehet, hogy helyesen van cselekedve. És megfordítva...

Hát hallgass meg. Én veszem a szilvóriumot 8 forintjával literjét és örülök, hogy kapom. Te ugyan nem szólsz, de én látom az arcodról, hogy haragszol és nem helyesled. Mit tesz Isten? Most küld egy csomó katonaságot, kik fizetni fognak, mint a köles. Ugyanis ahogy máma jövök a templomból, találkozom a jegyzővel.

— No, Berel — mondja —, hát jó üzleteket fog csinálhatni. Kapunk ötszáz embert, tisztekkel, önkéntesekkel, őrmesterekkel és minden hozzávalóval. Itt fognak feküdni.

— Feküdni? — kérdeztem én ijedten.

— Csak úgy mondják — nyugtatott meg a jegyző.

Nagyon finom ember... Ha csak 12 forintjával adom is kicsibe, akkor is keresek — mit mondjak — ezer forintot. Ez már valami. Mi? Ezzel már lehet valamit kezdeni. Teszem azt, veszek érte bort és eladom a télen... Ej, Cipóra, ide sem hallgatsz, akár a falnak beszélnek.

Cipóra asszony fehér arcán egy izom sem mozdul, sötét szemeinek bársonya ugyanoly szomorú merengéssel függ a távolban, valóban úgy látszik, nem is hallja Berel örömteljes zsongását, ki ritkás vörös szakállát huzogatva nagy léptekkel méregeti a szobát.

— Egy szót csak szólhatsz.

— Mondok kettőt: hagyj békén!

Berel rámered. Harag szikrázik kancsal, zöldes szemeiben, az erek kidagadnak a nyakán. Valami nagyot, retteneteset akar mondani, de hirtelen eszébe jut a bölcs szava: „A legnagyobb hőstett az, midőn saját indulatunkat legyőzzük“. És Berel ezúttal is hős akart lenni. Oh, már méltán megérdemelné az arany medáliát, hisz már évek óta gyakorolja magát a hősiesség ez ágában, soha nem tévesztve szem előtt, hogy az az okos, aki hallgat, már pedig szégyenére válna, ha asszony bizonyulna okosabbnak a férfinél... Kimegy. A harag még berzenkedve ágaskodik benne, mert elvégre is mivel különb nála az Ábris? És lám, náluk megfordítva van, a felesége beszél és Ábris mind a két kezét a fülére szorítja, hogy ne kelljen hallania. Igaz, az Ábris felesége — az Isten ne vegye bűnül — rút, mint a vétek, de mégis csak asszony... Hogy is vehette el az az Ábris? Igaz, az asszonynak üzlet volt a kezében, aztán az is igaz, hogy nem nagyon tanácsos a szépet keresni, mert sokszor ebből támad a legnagyobb veszedelem. Ezt még — Isten nyugosztalja — a nagy-

apjától hallotta, ki szintén igen okos ember hírében állott.

Hát ő nem is kereste, csak úgy véletlenül rátalált. Egyszer véletlenül átment a másik faluba egy bizonyos ügyben reb Sájéhoz, a metszőhöz. Meglátta Cipórát és azt mondta:

— Hallja, reb Sáje, elvenném a leányát. Pénz sem kell vele. Van egy nagyon jó kocsmám, meg egyébbel is keresek...

Reb Sáje majd elájult az örömtől. Könnyű volt neki. Maradt még otthon vagy hat darab. Mint az oroszlánok... Neki a Cipóra tetszett a legjobban, hát neki adták. Persze mást remélt Berel. Máskép képzelte el az életüket. Például arra egyáltalában nem gondolt, hogy az asszony többre becsüli a regényeket a pereknél, meg más hasznos és szent olvasmányoknál. Szombaton, ahelyett, hogy elmenne a többi asszonyok közé pletykálni, mint az már szokás, leül és olvas. Ha olykor megkérdezi Berel, hogy mit olvas, hadd tudja meg ő is, hát még csak alig felel, sőt nem is felel.

Ez olyan dolog, ami méltán sért egy férfit. Miért ne tudja az is, mit szív az asszony oly mohón magába? Lehet az egy rossz, ártalmas könyv is...

Más asszonynak hoz az ura egy tyúkot, vagy pénteken egy halat, majd kiugrik a bőréből. Cipóra nem is örül. Valami szomorú betegsége van. De majd elmulik. Szimhele, a

A. Zilzer: Die Gesangslektion

Zilzer Antal: Az éneklecke

jó zsidó legalább azt mondta: „Mihelyt az asszornak megszületik az első gyermeke, mindjárt megjön a jókedve“. No jó, de miért nem születik meg a gyermek, miért nem jön már a gyermek? Ezen töpreng sok álmatlan éjszakán Berel. Bizonyára ennek is az asszony az oka. S szomorúsága. A szomorúság bűn, amikor nincsen rá ok. Mert mi oka lehet? Nincsen mit ennie. nincsen hajléka, nincs meg a tisztelete?! Minden, minden van. Akkor hát miért elégedetlen, miért feketíti be az ő életét is a szomorúsággal? Jomkiperkor meg pláne úgy zokog, hogy az egész templom nem tud tőle imádkozni.

— Ez a Berel felesége egy boldogtalan asszony lehet, — gondolják némelyek.

— Vagy nagyon bűnös, hogy úgy kínozza magát, — gondolják mások.

Most az a fő, hogy én mit gondoljak... Mint az egyszeri zsidó mondta, mikor bolondos fiát kinevették: „Én is nevetnék, ha a bolond nem az enyém volna“.

Elmenne még egyszer Szimhelehez, de minek? Megmondta egyszer egész világosan, hogy az asszony nevetni fog, tehát boldog lesz, mihelyt az első gyermeke megszületik, csak menjen nyugodtan és békével haza, Isten kegyelme végtelen...

Sokkal jobb volna ugyan, ha meddő várankozás helyett egyszer megkérdezné szépen, mi bántja a szívét, lelkét, dehát szótlan az asszony és csak annyit mond: hagyj békén. És ő a béke kedvéért békén hagyja.

II.

— Berel — mondja egy nap a jegyző, ki igen finom ember volt —, igazán nagyon saj-

nálom magát, maga egy igen tisztességes zsidó, ami, ne vegye rossz néven, elég ritkaság maguk között — a hazának szüksége van magára... Eddig megvoltak maga nélkül, de most lejött a szolgabírótól, hogy Süs Bernát sürgősen, 24 óra alatt, bevonuljon. Ebből láthatja, hogy magára ott nagy szükség van...

Berel riadt szeme Cipórárt kereste. 24 óra alatt. Nagy Isten! Itt hagyjon mindent. Az asszonyt, a korcsmát, a szilvóriumot, a reményeit... Az arca eltorzult a rémülettől. Mi lesz most? Eddig itthon tudták hagyni és éppen most van rá szükség. Miért éppen ő rá? Hát itthon nem kell ő? Ott annyian vannak, hogy egy meg sem kottyán, viszont itt nincsen senki... Mit fog csinálni az asszony nélküle? Tönkre fog menni a korcsma, a ház és... Itt megakadt. Vajjon az asszony bánkódik-e majd, vajjon várja-e majd remegő aggodalommal a rózsaszínű lapokat? És ha majd azok egyszer megszűnnek, ha ő már lent fog pihenni kihűlt szívével, dermedt agyával, vajjon fogja-e kínozni a lelkiismerete, hogy így bánt vele. Vele, ki a megtestesült jóság, áldozatkészség volt. Hisz pénz nélkül vette el, amiről hat faluban beszéltek...

— Isten veled, Cipóra, vigyázz a kis szegénységünkre! — Ezzel vette a cók-mókját és útnak eredt. A kapuból még visszafordult. Még egyszer végigsiklott szeme az asszony fehér arcán, mely most olyan keménynek és hidegnek látszott, mintha márványból faragták volna. Berel szeme mohón függött rajta...

— Milyen gyönyörű asszony! A felesége és mégsem az övé. A lelke az idegen, csak a teste, csak az volt az övé és talán az sem lesz... Érezte, hogy a szemei megnedvedednek.

— Egy szavad sincs hozzám, Cipóra?

— Hagyj békén, ne érzelegj, úgyis visszaküldenek, ha nem holnap, hát holnapután. Biztosan valami tévedés van a dologban. Nagy szükség van ott az ilyen emberekre...

— „Ilyen“? Fájó nyilalást érzett a szívében. Ő csak ilyen ember az asszonya szemében. No jó. Majd megmutatja, hogy ő nem ilyen-olyan ember. Már ha valaki pénz nélkül vesz egy leányt, az sem akárki, akit pedig a haza olyan sürgősen behivat, meg pláne nem mindenki. De ő még külön is megmutatja...

A. Zilzer : Mondscheinnacht

Zilzer Antal : Holdvilágos éjjel (Albertiny János felvétele)

A. Zilzer : Die kleine Blondine

Zilzer Antal : A kis aranyhajú

A. Zilzer : Meine Tochter Piroska

Zilzer Antal ; Piroska leányom

III.

Múltak a napok, a hetek, a hónapok. A derűs ünnepek után jöttek a sáros köznapok, a szeles, viharos esték. Cipóra asszony fehér arca még fehérebb lett, fekete bársonyos szemei még feketébbek, még nagyobbak, még bársonyosabbak, mert az a kis selymes fény, ami oly vakítóvá tette, mintha eltűnt volna. Legalább a gerendáról lecsüngő kis petróleumos lámpa fényében ilyennek látszik. A szél zörgeti az ablakot, rázza a kopasz fákat a ház előtt, melyeknek tar gallyai, mint csontkezek, kaparásznak a háztető töredezett cserepén. Cipóra asszony nagyot sóhajt. Kinyújtja finom, keskeny fehér kezét, melyen csak az apró, kemény körmök viselik a munka nyomait és merengve nézi a rózsaszínű tábori lapot, a kusza betűket, a görbe sorokat. Nézi, nézi, talán olvassa, vagy csak mintha a lapon keresztül az íróját akarná lelkiszemei elé hívni. „Sokat szenvedünk, de férfiak vagyunk és elviseljük. Tegnap nagy ütközet volt, de az Isten, legyen áldott az Ő szent neve — velem volt. Semmi bajom sem történt. Hát te hogy vagy? Most boldog lehetsz, mert mindig békén hagynak...”

Két nagy könny gördül ki a Cipóra éjsötét szeméből. Lesiklik az arcán a ruhájára, ott marad, mint két ragyogó gyémánt. Ráhajtja fáradt, elgyötört fejét síma, fehér karjára.

— De mennyire boldog. Mióta Berel elment, mintha sivatag lenne a ház, oly üres. És pusztul minden, mintha átok nyomná. Az ólnak beszakad a teteje és agyonüti a tehenet, feltörik a pincét és ellopják a szilvóriumot. Persze a magányos asszonyt még az Isten is bünteti.

Nézi a rózsaszínű lapokat, sorba rakja őket, majd legyezőt csinál belőlük. Mennél tovább bámulja a formátlan betűket, lelke annál jobban megtelik melegséggel, szeretettel. A legutóbbiban meg azt írja: „Nem vagy rá nagyon kíváncsi, de azért megírom, kis ezüsttel tüntettek ki”.

— Berelt, a kis, görbelábú, vörös Berelt ki-tüntették. Hát mégsem olyan utolsó ember. Nem, határozottan nem. Most már érzi, tudja, hogy ki ő, hogy mi je volt neki, hogy mi egy férfi a házban, hogy pusztánál pusztább a ház férfi nélkül... Jaj annak, százszorosan, ki nem tudja megbecsülni.

Forró áradozások fakadnak Cipóra asszony lelkében. Lassan odamegy a szekrényhez, meg-simogatja a Berel prémes télikabátját. Holnap okvetlen kiszellőzteti. Hátha az Isten hamarosan hazasegíti... Csak még egyszer jöjjön, soha többé el nem bocsátja.

Felsrófolja a füstölgő lámpát és könnyfátyolos szemekkel írja: „Berel, lelkem, én hőszöm, csak még egyszer gyere haza és felőlem so-hase hagyjál békét, csak itthon legyél...”

DR. SCHWARCZ JAKAB:
„AZ IDŐK VÉGÉN“ . . .

zsidó vallás felfogása a történelmi fejlődés irányáról prófétáinknak a messiási korszakról szóló hirdetésében találja legszebb kifejezését. E prófétai hirdetés, mint a zsidó közösség vágya és reménye, helyet foglal újévi és engesztelőnap imádságunkban is.

E fönséges ima rövidített alakban, csak vázlatyszerűen bemutatva, így hangzik:

„Ez időben terjeszd ki félelmedet, óh örökkévaló Istenünk, minden teremtményedre, hadd boruljanak le előtted teremtményeid és váljanak mindnyájan egy szövetséggé, hogy akaratodat őszinte szívvel teljesítsék.“

„És ez időben adj dicsőséget félőidnek, reményt a Téged keresőknek, örömet országodnak és hatalma sarjadását szolgálóknak, Dávidnak.“

„Az igazak lássák ezt és örvendezzenek, a jogtalanság némuljon el, a gonoszság, mint a füst, enyészék el, midőn Te eltávolítod majd a rosszszándék uralmát a földről.“

„És akkor uralkodni fogsz, óh örökkévaló, egyedül minden teremtményeden, amint írva van Szentírásodban: Az Örökkévaló uralkodik minden időben, a te Istened, Cion, nemzedékről nemzedékre. Halleluja.“

*

Milyen nagy volt eleink hite az ő eszményeinkben, hogy mikor a pogányság töltötte be a földet, prófétáink azt a büszke álmot látták és hirdették, hogy a parányi Kanaánnak Egyistenhite hódító útra fog kelni és meghódolnak előtte a pogány népek milliói. És később is, amikor az ókor zsidósága Róma hatalmában a pogányság erejét s a görög szellem hódításában a pogányság varázsát látta, akkor is kétkedés nélkül, szilárd bizalommal várta, hogy a hatalmának, anyagi és lelki hatalmának teljében levő pogányság mégis meg fog dőlni és győztes nem lehet más, mint az alig ismert Izrael Egyistenhite. Amikor vérengző háborúkban pusztították egymást a nemzetek. Izrael nem kételkedett, hogy a gyűlölködő népek egykor testvéri szövetségben fognak egyesülni. S mikor egy megdönthetetlennek látszó rend keretében ezreknek lelketlen zsarnokságát látta milliók fölött, a tényekkel mit sem törődve, szilárdan hitte, hogy a jogtalanság biztos megsemmisülésre van ítélve, „a gonoszság, mint a füst, elenyészik“ és a „rossz szándék uralma“ eltűnik a földről.

Valóban csodálatos nagysága hitnek és bizalomnak.

Azóta sokat próbált Izrael. De a szenvedé-

sek özöne sem tudta megrendíteni a jó győzelmébe vetett hitét és bizalmát. Újév és engesztelés ünnepén imádságának zsengeje ennek az áldott kornak szólt, hogy „csakhamar, napjainkban“ legyen ez a föld egy testvériesen egyesült, a jónak szelíd uralmában boldogságot lelt emberiség otthona; így imádkoztak akkor is, amikor ugyanez az emberiség vérfürdőket rendezett közöttük és a gettó odúba kergetve őket, elrabolta tőlük a napot, a levegőt, a természetet, Isten szép világát.

Milyen lelki nagyság! Amire mások egyetlen példát tudnak említeni imádó megilletődéssel, arra a zsidó népnek milliói, emberek milliói mutattak fenkölt példát: imádkoztak ellenségeikért, áldást kértek üldözőikre.

*

Prófétáink a jobb jövőről szóló hirdetésüket nem szánták elméleti tanításnak; a zsidóság is célkitűzést látott bennük, irányt és programot a haladás számára. Megértette, hogy e nagy kijelentések valóra válását nem bízhatja a történelmi erők játékára, magának is a haladás szolgálatában kell állnia, mint cselekvő tényezőnek. A nemzeti elemek, melyekkel átszötte ez általános vonatkozású reménységet, szintén az egyetemes célnak vannak alárendelve. A zsidó nép is, mint minden más, csak a nemzeti élet talajából meríthet erőt nagy alkotásokra. Ezért várta és várjuk mi is a szentföldi zsidóság nemzeti megújulását.

Megértette tehát, hogy dolgoznia, sőt küzdenie is kell a szent ügy érdekében. Mint a vallási üldözés idején élő tiltakozás volt Izraelnek, a lelkiismereti szabadság e szenvedő, de meg nem hajló hősének hithűsége a szellemi elnyomás ellen, ekkép tiltakozás volt a társadalmi osztálynyomás ellen a gettó községének mintaszerű demokráciája.

Zsidó örökségünk az, hogy minden rend, mely elnyomáson és jogfosztáson alapul, az ellenzéken lát bennünket a jelenben épp úgy, mint a múltban. Zsidóember nem lehet az elnyomás segítője, a jogfosztás támasza.

Nekünk prófétáink és imádságunk által belénknevelt eszményünk az a rend, amelyben nem gazdasági okból egymásratörő népek vannak, hanem testvéri frigyben egyesült nemzetek szövetsége szolgálja az emberi egyetemesség nagy közös érdekeit; az a rend a mi eszményünk, amelyben nem a jogfosztás viszi a hangos szót, hanem „a jogtalanság elnémul“ benne; az a rend, amelyben nem az erőszakosak, hanem „az igazak örvendezzenek“.

És ezért mi rokonérzéssel és megértéssel nézünk minden törekvésre, mely azt a célt szolgálja; tudjuk, hogy ahol a haladásért dolgoznak akármilyen jelszóval, akármilyen zászló alatt, ott zsidó munkát, vallásos munkát, Isten-

Zilzer Antal : Olasz harmonikás. (Albertiny János felvétele)
A. Zilzer : Italienischer Harmonikaspieler

nek tetsző munkát végeznek és szomorú tévedést látunk abban, hogy mások éppen Isten nevében, a hit nevében támadják és akadályozzák ezt a munkát, a haladásért folytatott küzdelmet. Mi áldó imádsággal kísérjük. Nem félünk tőle. Minden haladás a mi eszméink diadalát hozza el, a mi reményeinket váltja valóra. Akik dolgoznak érte, nem tudják, hogy bibliai ügyért dolgoznak, de ha eljön e boldog korszak, csodálattal fogják látni, hogy moderneknek hitt eszméikben a biblia ódon szavai keltek életre, hogy haladásunk voltaképpen visszatérés a bibliához.

Nekünk pedig boldogságot ad majd az a tudat, hogy mi őriztük az emberiség számára viszontagságos korokon át egy szebb jövőnek munkára serkentő reményét. Elismeri-e az emberiség a soha nem méltányolt zsidósággal szemben a neki tett szolgálat nagyságát? Nem tudjuk. Nem is fontos. „Az igazak látják és örvendeznek”, önzetlenül örvendeznek a jó ügy diadalának.

*

A béke és igazság kora nem végcél, csak előkészítés. Amit addig megteszünk, csak haladás, a fejlődés azután következik. A szociális igazság és béke korában az anyagi létért való küzdelemnek és gondoknak nyügétől megszabadult ember nem sejtett gyorsasággal fog haladni az emberi tökéletesedés útján egy magasabb lét, egy tisztultabb lelkiállapot felé.

Ha képességének java nem fog anyagi célok szolgálatában elpazarlódni, hanem a saját lelki megmunkálásának szentelheti erőit, egy nagy-szerű fejlődés fogja őt szárnyára kapni és ragadni messze a föld rögétől szabadabb, tisztább táj felé. Új emberiség keletkezik majd, melynek lelkiélete a maiénál mélyebb, gazdagabb lesz.

Mi a magasabbrendű ember megjelenését várjuk e földön — és ebben is találkozunk a tudomány állításával —, aki ura lesz és nem rabja az érzéki életnek. Engesztelési ünnepünk előképét mutatja az érzékiség bilincseiből kiszabaduló embernek. Azt az újembert várjuk, aki önmagát a lelkiéletben látja és ebben akar emelkedni és nemesülni, tudja, hogy sehol másutt, csak a lelkiélet terén van számára végtelen út nyitva a fejlődésre. Azt az újembert várjuk, aki előtt ismeretlen lesz a mai átlagember érzéketlensége s szubtilisabb lelkihatásokkal szemben, hanem a művészi lélek finom rezdülései, finom megérzések és hangulatok közt fogja kiélni életét.

A. Zilzer : Winter

Zilzer Antal : Tél

TÁBORI LEVÉL ALBÁNIÁBÓL

Délalbánia, 1918.

bazáron keresztül visz útunk. Az egyik fabódében piros fezes, törökösen guggoló alakot látok, a kezében mintha héberbetűs újság volna. Visszafordulok, hogy közelebről megnézzem. Nem tévedtem. A nap-sütötte arcú, csillogó szemű kereskedő, komolyan belemélyedve az olvasásba, a „Hamicpeh“-t, a Krakóban megjelenő héber újságot tartja kezében. Visszahívom a fiúkat. Magyar zsidó gyerekek, érdekelni fogja őket is a dolog... Salom adóni, köszöntöm. Meglepetésében nem tudszólni. Egynéhány pillanat múlva, felragyogó szemmel, két kezét elém nyujtva fogadja a köszöntést. Salom! Salom! Tisztársaim ezer kéréssel ostromoltak, hogy ezt meg azt kérdezzem tőle és én az örömtől repeső, boldogan mosolygó bácsitól apróra kikérdeztem mindent.

Gyönyörűen beszél héberül, ugyanazon zengő szefárd kiejtéssel, melyet Jeruzsálemben sajátítottam el. Olyan boldog voltam, hogy ebben a vadorszámban egy zsidó testvéremmel hozott össze a véletlen, hogy nem is tudtam, mit is kérdezzek tőle hamarabb. Úgy tudtam, Albániában nincsenek zsidók, no meg pláne itt ennyire távol minden nagyobb várostól, kereskedelmi gócponttól, kétszeresen meglepett ez a találkozás. Büszkeséggel vegyes örömmel vette tudomásul, hogy az előtte levő tiszték (öten voltunk) szintén zsidók, csak azt sajnálta, hogy nem tudnak vele beszélni, kért, hogy tolmácsoljam nekik szívből jövő üdvözlését, és hogy mindnyájunkat szombatra meghív a házába.

Igen érdekes dolgokat tudtam meg az életmódját, családját illetőleg, amikről az alábbiakban számolok be.

Tizenöt éve van itt B.-ben „üzlete“. Háború előtt minden évben 1—2 hónapra szokott idejönni Janinából (Görögország). A felesége, gyermekei állandóan ott laknak. Itt van még két öccse, akik békében felváltva tartózkodnak itt. A raktárát Janinából meg Valonából szokta kiegészíteni és személyesen ideszállítani. A háború most a három testvért ittmaradásra kényszerítette, azóta nem voltak odahaza, nem látták feleségüket, gyerekeiket. „De ha Isten is úgy akarja“ (Im jirce hasém), bízik sóhajtozva az öreg „és nemsokára (boldog hívő!) véget ér a háború, ő is véget vet ennek a kóbor életnek, visszamegy Janinába, nyugalomba vonul.“

Kérem tőle, mi készítette arra, hogy idejöjjön ebbe a vigasztalan országba, otthagya szeretteit? „Sokan, nagyon sokan vagyunk ott, tizenöt ezren, Janinában (Harbeh! Harbeh!), de munka az... kevés! itt azonban összesen három zsidó boltos van és megtudjuk keresni a kenyerünket, jól, szépen.“ El is tudom képzelni ezt. Ha végig-

nézek ezeken az albán meg török kereskedőkön, akiknek „árúraktára“ egy halom dohányban, vagy néhány porcellánedényben — mely előtt egész nap kuksolnak, belebámulva a semmiségbe — kimerül és összehasonlítom az én okoszemű, értelmes emberemmel, akinek, mint mutatta, berlini, bécsi, budapesti cégekkel van összeköttetése, cseppet sem csodálkozom rajta, hogy amazokkal szemben verhetetlen konkurens. Néhány faállványból álló boltjában levélpapírtól kezdve, selyem harisnya meg vas-kályháig mindenféle valenciennes-csipke, double, pikésszalag meg egyéb finomságok, ahogy az öreg büszkén felsorolta és megmutatta őket.

— Hogy viselkednek az albánok meg törökök veletek szemben? Tudják-e, hogy zsidók vagytok? Nem gyűlölnék benneteket? kérdem. „Persze, hogy tudják, hogy zsidók vagyunk és dehogy is gyűlölnék minket, sőt!“ ezzel rámutat egy kis fiúra „lám ezt is hozzám adta tanulónak egy albán szomszéd kereskedő és a fiú igen derék, jóra való tanulónak mutatkozik; a „business“ kívül (sic!) szorgalmasan tanul héberül. Van már itt vagy egy tucat albán (keresztény) és török (mohamedán), akik többé-kevésbé beszélnek héberül. És az öreg reámutatott a cégtáblájára, amely így fest ב"ה (Beezrasz Hasem, Isten segítségével rövidítése) חנות דוד אברהם קלף (Dávid, Ábrahám, Kalef kereskedése). Alatta törökül és latin betűkkel ugyanaz.

Érdeklődtem, hogyan élnek vallási szempontból itt. „Van egy közöttük, aki a rabbit meg saktert képviseli“ (valószínűleg improvizált), csak *minjanunk* nincs. Nyolcan vagyunk összesen és így nem tudunk soha „minjant“ képezni, bizony nagy szerencse volna ránk (suttogja félénken, szemlesütve, mint egy kis diák), ha egyszer megtisztelné még egy másik barátjával szombaton a házunkat, hogy minjanben imádkozzunk. Megígértem neki, hogy elmegyünk mint „minjan-kiegészítők“ legközelebb. Elmondta még, hogy péntek délutántól vasárnap reggelig zárva tartja az üzletét, úgyszintén minden ünnepen.

Tudomása szerint két család él még Durazóban és négy-öt familia Valonában. Ez — úgy mond — Albánia egész zsidó lakossága, pedig kár így elhanyagolni, jó ország, termékeny ország ez.“

Esteledett. A fiúk már előbb elmentek. Búcsút mondok én is az öregnek, „Löhitráot bökárov“ (a közeli viszontlátásra). Megindultan szorongatja a kezemet. Hajlong, két kezét a szívéhez szorítva. Elfátyolosodik a szeme a jó öregnek. Vagy tán csak én látom úgy. Lehet, mert az enyém is olyanféleképp van. A nap utolsó sugarai is búcsúznak. A hóborította Tomor csúcsán aransárgából ködös halványlilába megy át a rezgő éter...

Fantel Sándor,
gyógyszerésztiszt.

FOLY- HEGYRŐL

A RAZZIA nálunk törvényesen bevett felekezeti intézmény lett. „Zsidók, kiszállani,” hangzik a csendőri parancs és a vonatból kiszállítanak mindenkit, akinek szakálla és pájesze van. Akinek pedig nincs szakálla és tincse, az nem galíciai, sőt nem is zsidó. Ez mindenesetre különös hitujítás. Az a galíciai, aki pl. a fodrászatban is árdrágít és eladja magas áron szép oldalfürtjeit a parókakészítőnek, annak privilégiuma lesz minden egyéb árdrágításra is, annak nem is kell kiszállania a vonatból sem, ellenben az a magyar zsidó, aki nem vágja le szakállát és pájeszát, hanem így dolgozik becsületesen, mint iparos vagy kereskedő, mint rabbinus vagy metsző, az ki van téve lépten-nyomon zaklatásoknak, azt kifogdossák a vonatfülkéből és az imaházból, azt igazoltatják reggel, délben és este — a vallásszabadság és közszabadság nagyobb dicsőségére.

„SEGÍTSENEK A ZSIDÓK” — mondják a kormányférfiak —, „hogya a visszaélések megszűnjenek és akkor nem lesz antiszemitizmus.” Ehhez azonban kellene, hogy a zsidóknak külön büntető hatalmat adjanak, külön rendőrséggel, külön árvizsgáló bizottsággal stb., hogy a zsidók mint zsidók is segíthessenek a korrupció kiirtásában. Ez azonban megint csak antiszemitizmust teremtene. Mert képzeljük csak el, ha a „zsidó rendőr” kutatása közben véletlenül megtalál csípni egy igazhitű parasztot, vagy gróft, amikor háromszorosan árban adja el a termését. Micsoda rézlánfüttyölő hét meg a nyolc zsidóteremtette káromkodás fakad majd ebből!

MINDENKI ZSIDÓ. Míg az antiszemiták azon fáradoznak, hogy minden gonosztettre és minden gonosztevére reásüssék a zsidó bélyegét, a német zsidó lapok újabban szinte ellensúlyozásképen, minden irodalmi, művészeti és filozófiai nagyságról kisütik, hogy zsidó volt, vagy zsidótól származott, vagy legalább a zsidósággal lelki rokonságban leledzik. Így olvashattunk legutóbb cikkeket a zsidó Rembrandtról, a zsidó Montaigneről, sőt a zsidó Schopenhaueréről! Az egyiknek állítólag a mamája volt zsidó, a másik az individualizmust kapta a zsidóságtól, a harmadik az életfilozófiáját stb. stb. Ez az egész zsidókutatás bizony arra a régi jó időre emlékeztet, amikor minden áron be akarták bizonyítani, hogy „a talmudban minden benne van”, hogy Bölcs Salamon király ismerte már a telefont, a kormányozható repülőgépet és a drótnélküli távirót. Azt hisszük, ma már egész fölöslegesnek bizonyult az ilyen szellemi kintorna. Mert egyrészt tudjuk, hogy a talmud nagyszerű és örökbecsű mű lehet, ha nem is tesz említést a Zeppelinről, és Bölcs Salamon halhatatlan bölcs lehetett, ha nem is ismerte Edison összes találmányait. Másrészt meg azt is tudjuk, amit a hajdani öreg csapi rabbi mondott, amikor az első vasutat látta, „bizony öközöttük is van egy kis ész” és így nem kell okvetlenül mindent a zsidóktól kölcsön kérniök, aminek feltevése nem egyéb, mint nevetséges sovinizmus.

(Secundus.)

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A „REMÉNY” ÚJ ÉVFOLYAMA

A tanév kezdetére a diákságnak pompás ajándékul jelent meg a „Remény” augusztus—szeptemberi száma gazdag tartalommal és szebbnél szebb illusztrációkkal. Ifjúsági elbeszélések, versek, mesék, rajzok, sport- és technikai cikkek váltakoznak nagy bőségben. A számba írtak többek között Hajdu Miklós, Peterdi Andor, Fényes Mór dr., Mészáros Leó, stb.

Fölösleges, hogy újra felhívjuk olvasóink figyelmét a magyar zsidó ifjúság egyetlen lapjára. A „Remény” amellettt hogy szórakoztatja és oktatja az ifjúságot, zsidó érzést, zsidó tudást és a zsidó hagyományok iránti szeretetet olt a fiú- és leány-olvasók szívébe és megedzi a lelkiüket a sok kísértéssel szemben, amely manap az ifjúság hitét megingatni akarja.

A „Remény”-nek ott kell lennie minden gyermekes zsidó ház asztalán, az elemista és a gimnázista, a polgárista és a kereskedelmista egyaránt talál benne okulást és gyönyörködtetést.

A „Remény” előfizetési ára egész évre 16 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Magyar-utca 3. szám. Telefon: 96-30.

A „Mult és Jövő”

==== művészi ====

képeslevelezőlapjai

50 darab különböző bibliai és zsidó tárgyú képeslap. A legelső magyar és külföldi művészek munkái. Régi metszetek, szentföldi tájképek, írók és művészek arcképei, kották stb. Az 50 képeslap ára 12 korona. A „Mult és Jövő” előfizetőinek csak 6 korona és portó 80 fillér.

Az ár előre küldendő be a kiadóhivatalhoz:

Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZI KÉPESLAPJAIT, melyekről legutóbbi számunkban hírt adtunk, lelkes örömmel fogadta a közönség. Kiadóhivatalunk alig győzte a tömeges rendeléseket kielégíteni. Az ötven zsidó tárgyú képből álló sorozatokat valósággal szétkapkodták, úgy hogy két hét alatt elfogyott az első kiadás, amely egy negyed millió lapból állott. Szeptember elsejére megjelenik már az új kiadás, melynek — bár időközben a műnyomás tetemesen megdrágult — ára a régi marad. Az egész sorozat (50 drb.) 12 kor. Előfizetőinknek 6 kor. Portó 80 fillér.

A MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP a legutóbbi napokban is szép gyarapodást mutathat fel.

Krausz Simon, az ismert mecénás, a Magyar Bank vezérigazgatója 10,000 koronát fizetett be az Alap javára.

Jánosii Engel József udvari tanácsos (Pécs), a J. E. de Sinoja néven megjelent művek kitűnő szerzője 2000 koronát küldött be.

A dévai izr. hitközség a következő levélben jelenti be hozzájárulását:

„Van szerencsénk bejelenteni, hogy július hó 21-én tartott választmányi gyűlésünk határozatából hitközségünk 200 koronával óhajt az Irodalmi Alaphoz hozzájárulni.

Őszinte szívvel kívánjuk, gyarapodjék impozánsan ezen igazán pótolhatatlan és nélkülözhetetlen zsidócélu alapunk. Egyetlen zsidó ember se kérjen és ne is kapjon itten felmentést.

Legyen ezen alapunk egy „erős kéz“, mely kérlelhetetlenül lesujt a lelketlen rágalmakra és legyen egy hatalmas „kinyújtott kar“, mely atyai szeretettel felkarol és elősegít minden zsidó érdeket.

Farkasházi Vilmos (Gyula), dr. Eisler Mátyás egyetemi tanár kolozsvári főrabbinak legutóbbi számunkban közölt cikkének hatása alatt 200 K hozzájárulást jelentett be.

Dr. Heumann Miksa (Szombathely) gyűjtése: dr. Heumann Miksa 30, Kohn Dávid 10, N. N. 10, N. N. 2, Frimm Zsigmond 10, Marton Dávid 10, Weiner Károly 10, Geist Jenő 10, Krammer Bernát: 10, N. N. 2, Lestinger Miksa 2, dr. Viola 10, Kluger Izsák 5, dr. Heimler Ernő 10, ifj. Weisz Vilmos 10, W. 4, N. N. 4, Szücs 4, dr. Hilmayer 2, Vajáni Sándor 2, Geines 2, ifj. Deutsch Samu 10, dr. Geist Tivadar 10 koronát.

Deutsch Ármin (Margitta) gyűjtése: Herskovicz Lipót 10, Bokor Emil 10, Neumann Sándor 2, Deutsch Ármin 13, Weiszberger Zsófia 10, N. N. (Sopron) 10 koronát.

A MAGYARORSZÁGI CIONISTÁK ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETE augusztus 20-ikán folyt le a Vigadó kistermében. Az ország minden részéből összesereglett delegátusok megelégedéssel hallgatták Beregi Ármin elnöki jelentését, mely előkelő stílusával, emelkedett hangjával és zsidó érzéstől izzó tartalmával mély hatást tett a hallgatóságra. A konferencia elnökévé dr. Ostern Lipótot, Vermes Ernőt és Neu-

mann Félixet választották. Elnök indítványára az értekezlet hódoló táviratot küldött Ófelségének Wachsberger Mózes gyönyörű héber beszéde után dr. Jordán Viktor főorvos a Nemzeti Alap működéséről tett jelentést, egyben kegyelettel elparentálta elődjét dr. Dömény Lajos főhadnagyot, a Nemzeti Alap magyarországi szervezőjét, aki még a háború elején hősi halált halt. Dr. Blau Pál az előkészítő bizottság munkájáról számolt be. Majd az új Intézőbizottság programját és munkatervét foglalta egybe. Kohn Dávid a pénztári jelentést terjesztette elő. Dr. Blank Illés a százezer koronás alap megteremtője az Alap fejlődését ismertette, Guttmann Mór a cionizmus általános jelentőségéről és különösen a magyarországi zsidók helyzetéről tartott nagyhatalmú beszédet. Dr. Richtmann Mózes a cionista sajtó feladatait vázolta nagy vonásokban. Minden egyes tárgyhöz számosan hozzászóltak, valamennyien igaz zsidó szellemtől áthatva. A tisztikar a következőképp alakult: Elnök: Strausz Adolf; intéző-bizottsági tagok: dr. Richtmann Mózes, dr. Blau Pál, Guttmann Mór, Mayer Fülöp, Lóránd Elemér, Natonek Dezső; állandó-bizottsági tagok: dr. Ostern Lipót, Kohn Dávid, Lindenbaum Dávid, Kramer Marcel, dr. Osterreicher Béla; sajtóbizottsági elnök: dr. Richtmann Mózes; tagok: dr. Schwarz Jakab, Neményi Endre, dr. Rosenberg Sándor. Zsidó Nemzeti Alap bizottság: Natonek Dezső elnök, Widder Manó, Hirsch Márton. A konferencia elhatározta, hogy 200,000 korona alaptőkével Zsidó Lapkiadó és Irodalmi Részvénytársaságot alapít. Dr. Fried Ábrahám, dr. Löwy József, dr. Krausz Miksa, Fülöp Ignác, dr. Kahan Nizsan, Rosner Sámuel, Ragendorfer Jenő, Schlesinger Lipót, stb. felszólalásai után Singer Ignác egy magyarországi zsidó palesztinai gyarmat alapítását indítványozza. Hasonló indítványt tesz Mayer Simon. Dr. Fürst Oszkár, dr. Goldmann Béla, Fischer Dezső és Berger Tibor az ifjúság szervezését sürgetik. Löw Józsa a zsidó nőszövetséget ismerteti. Braver Henrik és dr. Simon Lajos indítványára jegyzőkönyvbe iktatták a lelépő vezetőségnek és dr. Blanknak érdemeit, míg a régi gárda nevében Bisseliches Mór üdvözölte az új vezetőséget.

PATAI JÓZSEF CHÁSZID-MESÉJE ESZPERANTO NYELVEN. Balkányi Pál, az eszperanto világnyelv lelkes magyar apostola beküldötte szerkesztőségünknek a Krakkóban megjelenő „Esperantista Voco“ című lapnak legújabb számát, amely Patai Józsefnek egyik ismert chászid-meséjét, a Mult és Jövő 1915 decemberi számában megjelent purimi mesét közli a nemzetközi nyelven, még pedig az aláírás szerint lengyelből fordítva. Patai meséje ugyanis annak idején megjelent egy német lapban, majd meg innen lefordítva egy lengyel mesekönyvben és, úgy látszik, utóbbiból került az esperantóba.

ADOMÁNYOK. Prager Ferencné 1000 koronát küldött be hozzánk az Omike-menza házvételéhez való hozzájárulásként nővére Künstler Ibbike emlékére. Hoffmann Jenő gyárigazgató, Resicabánya, 50 koronát küldött be valamely jótékony célra.

Aki szereti gyermekét

és azt kívánja, hogy el ne távolodjék a zsidóságtól, rendelje meg számára a

„REMÉNY“

ifjúsági folyóiratot. Kellemes olvasmányok, szép képek. Szórakoztat és oktat. Nevel és gyönyörködít. A legkiválóbb írók a munkatársai. A „REMÉNY“

:: előfizetési díja egész évre 16 korona ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Magyar-utca 3. szám

SIERNBERG Elza iparművésznő szép gyűjteményben mutatja be stílusos ötvösmunkáit a Nemzeti Szalon évadnyitó kiállításán, amely augusztus hó 28-ikán nyílt meg.

HALÁLOZÁSOK. Dr. Gudemann, a bécsi hitközség fő-rabbija, az ismert kiváló tudós, elhunyt. Tudományos működését mindenütt ismerték és tisztelték, különösen nagy népszerűsége tett szert zsidó apologetikája, amelyet a Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentums adott ki.

Dr. Rosenzweig Adolf, a berlini izr. hitközség rabbija, augusztus 16-án Colberg keleti tengeri fürdőn rövid szenvedés után 68 éves korában elhunyt. Turdossinban (Árva megye) született 1850-ben. Gimnáziumi tanulmányait Budapesten végezte el, majd a pozsonyi jesiván tanulta a talmudi tudományokat, utóbb a berlini rabbiszeminárium növendéke lett. A héber és talmudi tudományok terén nagy tudományos irodalmi munkásságot fejtett ki. Nevezetesebb önálló művei a következők: Das Auge in Bibel und Talmud. Kleidung und Schmuck im Talmud.

Simonyi Zoltán a kiváló fiatal pedagógus, akinek a Mult és Jövőben is több értékes tanulmánya jelent meg, 31 éves korában hirtelen elhunyt.

Kramer Mórné, bécsi rabbi neje, elhunyt. A boldogultban Kramer Marcel, a pesti izr. hitközség titkára és dr. Kramer Jakab karlsruhei rabbi anyjukat gyászolják.

Gabel Jakab a nagyváradi zsidó polgári iskola igazgatója, a magyar orthodoxia ismert vezetőférfia elhunyt.

Braun Izrael szilsárkányi rabbi elhunyt. Kiváló tudós volt, régi előkelő rabbicalád sarja, hívei tisztelettel és szeretettel vették körül.

ABÁDI IMRE ÉS JÁVOR BELLA INTERNÁTUSA

A FŐVÁROS EGYETLEN
IZR. DIÁKNEVELŐ-INTÉZETE,

melyben a rendes tanulmányok mellett a vallásos nevelésre is súlyt helyeznek és ahol *csakis izr. növendékeket vesznek fel.* — Konyhája szigorúan rituális. — Zene és nyelvoktatás. — Prospektust kívánatra küld

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 11.

DR. WALTER

szemináriuma, Budapest, VIII., Rákóczi-út 51. szám
Telefon: József 23-99. Méltányos feltételek mellett vállal előkészítést középiskolai vizsgálatokra. Külön
:: esti és hölgytanfolyam ::

MEISNER IZIDOR

Budapest, VI., Bajnok-utca 25. :: Telefon 21-42.
Mindennemű fémmaradékok, réz, ólom, ón, horgany és egyéb salakkidolgozó és olvasztótelepe.
:: Géptisztítóanyagok és olvasztótégelyek raktára ::

* EGYETEMI HALLGATÓ ELŐKÉSZÍT: javító-, különbözeli-, magán-, összevont- és érettségi vizsgákra, nyelvekre, jutányosan és gyorsan. *Vidékieket is.* Sajó, Budapest, VIII., Aggteleki-u. 15, II. 15.

* EGYETEMI HALLGATÓ, a tanításban nagy gyakorlattal bír, kitűnő francia és latin, ellátás ellenében nevelőül ajánlkozik. Ajánlatok Praematurus jeligére a kiadóhivatalba.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

B. A. ÉRSEKJUVÁR. 1. Statisztikai adatok nincsenek és így csak hozzávetőleg lehet megállapítani, hogy az orthodox és neolog párt körülbelül egyenlő. Egyébként az orthodox iroda szerint az orthodoxok volnának többségben, a neolog iroda szerint pedig a neologok. 2. Hogy mi az oka annak, hogy a szakadás óta az orthodoxok száma aránytalanul jobban gyarapodott, mint a neologok száma? Azt hisszük, hogy az oka az „egyke”, amely a kevésbé vallásos körökben nagyon elharapódzott. Az utóbbi időben azonban az „egyke” az orthodoxoknál is divatba jött, tekintet nélkül arra, hogy vallási szempontból ez épp olyan bűn, mint pl. a sonkaevés, etikai szempontból még ennél is súlyosabb. Nagy orthodox rabbik már több ízben prédikáltak is erről és felhívást is adtak ki az orthodox „Allgemeine Jüdische Zeitungban”. 3. A Mult és Jövő több ízben kifejtette, hogy a két pártnak erőszakos egyesítését nem tartja helyénvalónak. Működjön minden párt a maga módja szerint, az orthodoxia konzerválja a zsidó szertartásos hagyományt, a neologia pedig teremtsen kulturális alapot az ő zsidóságának, miután a szertartásokat legtöbbszörre nem követik. Így függetlenül fejlődve találhatnak valami bázist a közös működésre is pl. delegációs rendszer szerint. A gyakorlat különben azt mutatja, hogy mihelyt valahol egy nagy neolog községben összegyűlt kellő számú konzervatív elem, azonnal kiváltak és új községet alapítottak. Ugyanígy van, ha valamely orthodox községben elszaporodik a neolog elem és nem tud túlsúlyra vergődni, hogy

Gróf Adolf és neje szül. *Fleischer* Berta és gyermekeik, Gróf Lajos és neje szül. *Heisler* Berta, özv. *Schweiger* Sámuelné szül. Gróf Fanka és gyermekei, *Fleischer* Dezsőné szül. Gróf Lotty és férje *Fleischer* Dezső, úgy a maguk, valamint az egész rokonság nevében mély fájdalommal tudatják, hogy szeretett jó anyjuk, anyósuk, nagyanyjuk, dédanyjuk és testvérük

ÖZV. GRÓF SÁMUEL NÉ szül. SCHÖNFELD JOZEFIN

hosszú szenvedés után nemes életének 77-ik évében augusztus hó 11-én jobblétre szenderült. Drága halottunk hült tetemét augusztus hó 12-én, hétfőn, d. u. 5 órakor kísértük a rákoskeresztúri izr. temető halottasházából örök nyugalomra.

Budapest, 1918 augusztus hó.

Özv. *Löwy* Lipótné szül. *Rosenfeld* Katalin úgy a maga, valamint az elhunyt leányai *Tintner* Árminné szül. *Löwy* Gizella, *Szamek* Hugóné szül. *Löwy* Józsa nevében mélyeséges fájdalomtól megtört szívvel tudatják, hogy a legjobb férj, illetve legönfeláldozóbb apa, testvér és rokon

LÖWY LIPÓT fehérneműgyáros

augusztus hó 3-án, életének 59-ik évében, rövid szenvedés után meghalt.

Drága halottunkat augusztus hó 5-én, hétfőn, d. u. 1/25 órakor kísértük örök nyugalomra az óbudai izr. temető halottasházából.

Budapest, 1918 augusztus hó.

Emléke örökké él szívünkben.

Tintner Ármin, *Szamek* Hugó vejei, valamint az összes rokonság.

magához ragadja a vezetést. A mesterséges összekovácsolás tehát hiába való volna. Sőt ha az unifikációs kérdést nem tartották volna állandóan napirenden, az ellentétek legalább annyira elsimultak volna már, hogy bizonyos dolgokban közösen léphetnének fel.

H. J. NYIRBÁTOR. A „Kneszeth” már megrendelhető Schlesinger József könyvkerekedése útján: Király u. 1. Ugyanott más héber művek is.

B. POZSONY. A cikket nem közölhetjük. Mert nem talá-lunk abban megütközni valót, ha dr. Chajesz dr. Güde-mann fölött tartott gyászbeszédében nem idézett semmiféle héber citátumot. Dr. Chajesz, a nagy héber tudós bizonyára nem kerüli a héber szót, valószínűleg véletlen az egész. Semmi esetre sem lehet őt ezért támadni. Sokkal rosszabb, amikor pl. egyes rabbik igenis bőven citálnak héber mondatokat és egy jelentéktelen emberre reáolvassák Mózes, Jesaja, Ezékiel stb. próféták jellemzését, kiemelve, hogy az „elhunyt” magába egyesítette mindezeknek nagy tulajdon-ságait. Ez épp oly komikus, mint amikor, nem emlékszem már ki, valaki így kezdte gyászbeszédét Arany János Szé-chenyi-ódájából kiindulva:

Egy szó nyilallott a hazán keresztül,
Egy röpke szóban mennyi fájdalom,
Mehalt Grün Jakob!

S. L. UNGVÁR. Sajnos, mindenki drágít, aki él. A paraszt és a gróf épp úgy, mint a kereskedő és iparos, sőt drágít maga az állam is. Nem lehet tehát mindent a galiciaiakra rákenni. Nálunk azonban, úgy látszik, mégis lehet.

„DILEMMA.” Mindenesetre súlyos dilemma, hogy sza-bad-e rabbinak hajadonfővel „kibicelni” a kaszinóban. Mi mindenesetre súlyosabbnak tartjuk magát a „kibicelést” mint a hajadonfőt. A kérdés majdnem olyan, mint az, hogy szabad-e jámbor zsidónak megenni olyan disznóhúst, amelyet nem rituális metsző vágott le.

K. S. A héber nyelv elsajátítására alkalmas könyvek beszerezhetők Schlesinger József könyvkereskedésében, Budapest, VII., Király-utca 1.

Száj és fogápolásra kizárólag
Födormentha-Lysoform

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A MAGYAR BANK ÉS KERESKEDELMI RT. elhatározta, hogy szeptember 2-ára rendkívüli közgyűlést hív egybe, melynek javaslatot fog tenni az intézet jelenlegi 100 millió K-ás alaptőkéjének 140 millió K-ra való felemelése iránt.

AZ ELSŐ MAGYAR PAPIRIPAR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG közzétett mérlege az elmúlt évre a leírási tartalékalapnak 500.000 K-val való dotálása után 987.630.72 K tiszta nye-reséget mutat ki. Osztalék 9%.

KÖZPONTI HITELBANK R.-T. cég alatt fogja a Bank és Pénzváltó R.-T. működését folytatni. A rendkívüli köz-gyűlés a bank alaptőkéjét 10 millió K-ra emelte fel és elhatározta, hogy működésének megkezdésével Bécsben fiókot létesít.

TEMLOMI ARANYHIMZÉSEKET, proches tóra-köpenyt stb. készít művészies kivitelben

HERZ EMMA aranyhimző-műterme. Udvari és ka-marai szállító. Arany érdemkereszt tulajd. stb. Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3.

Steiner Soma

könyvnyomdája

BUDAPEST,

VI., Rózsa-utca 44.

Névjegyek, levélpapír, boríték és egyéb apróbb nyomtatvá-nyok jutányosan elké-szülnek. Aki a Mult és Jövőre hivatkozik, 20% engedményben részesül.

Jogi vizsgáidra készülj dr. FEHÉRVÁRI szemináriumában, Budapest, VIII. ker.,
:: Kisfaludy-utca 28. szám ::

Gyógyfürdők és gyógyintézetek r.-t.
Vezérigazgató: dr. Lakatos Viktor

Abbázia szanatóriumai

SZEPTEMBER 15-ÉN MEGNYILNAK.

Tekintettel a nagy érdeklődésre, ajánlatos, hogy azok, kiknek orvosuk a tengerparti tartózkodást ja-valja, már most jegyeztessék elő magukat

OKTÓBER, NOVEMBER ÉS DECEMBER hónapokra is, mert szobák csak a jelentkezés sor-rendjében kaphatók.

A budapesti központi iroda szerzi be a szükséges katonai utazási engedélyeket.

Mindennemű felvilágosítással készséggel szolgál a részvénytársaság budapesti központi irodája: V., Vilmos császár-út 36 (a Lipótvárosi Takarékpénz-tár bankpalotájában).

:: Telefon: 113-15. ::

Rossi Rosina

opera-
énekesnő,
ének-
tanárnő

Erényi R. Antal

énekmester, zeneszerző, hang-
fejlesztő és hangképező
MAGÁNÉNEKISKOLA
Budapest, VII., Erzsébet-körút 40-42.

KOVÁCS ANNA

Elsőrendű női
ruhadvatszalon

Budapest, IV. ker., Harisbazár 5. sz., II. 2.

Telefon 177-50.

Telefon 177-50.

A legegánsabb angol és francia divatcipők csak

GULYÁS PÁL

főúri cipésznél
készülnek

BUDAPEST, IV., KAPLONY U. 3. (Gr. Andrássy-palota.)

Elsőrangú fűzőszalon, legjobb minőségű és szabású fűzők

SZLOVÁK OTTÓNÉ

Budapest, VIII., Népszínház-utca 53. sz., V. em. 2. (Lift.)

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas” gyorsdaráló a jelenkor legjobb és legolcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, búzát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás és postaszállítási költség 642 K. Árjegyzék ingyen és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,

Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

TRIZNYA JÓZSEF

díszcsizmaspecialista, francia cipész.

Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. sz.

ELSNER OSZKÁR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN-TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-U. 52. sz.

ŐRI JÓZSEF droguista, Budapest, X., Liget-tér 2. Telefon: József 38-19.

Illatszerek, pipere, háztartási és fényképészeti,
valamint kötszerek, gummiárúk és betegápolási
cikkek

CSATÓ ISTVÁN

női ruha
divatterme

Budapest, IV., Gróf Károlyi-utca 5. (Múzeum-
körút sarok.)

Régi könyvtárakat megvásárol SCHLESINGER JÓZSEF

Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszálakat

hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerével Pollák Sarolta kozmetikai intézete Andrássy-út 38. I. (Párisi áruházsal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi.

SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzölés, arcmasszázs. Szepplők, pattanások, miltesszerek, összes szépséghibák kezelése.

A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

• CHRONOGRÁPH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Császári és királyi

udvari hangszergyár

STERNBERG

Zenepalota: Budapest, VII., Rákóczi-út 60.

Az összes hangszerek legolcsóbb és legmegbízha-
tóbbr forrása. — Nagyban és kicsinyben

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontái: tvilimszőnyegek, régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábuk.

==== Kövesiné =====

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

Lisztes József

szücsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dúsan felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárúk és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

Mindenki főzhet

==== pipereszappant

könnyű módszerrel, utasításunk szerint, Carboninnal, pontos utasítást küldünk, kockázat kizárva. 1¹/₂ kg szappanhoz Carbonin és illatosító 7 K. Mosószappanhoz, lúgkészítéshez előírás 3 K. — Kapható Honvéd-drogéria, Budapest, I., Attila-körút 2. Török-gyógyszertár, Király-utca 12.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci-utca 27., 33. (Piarista-palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-, ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnirdísz tárgyak

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT EURÓPA SZÁLLODA KÓSER ÉTTERMEI NAGYMEZŐ-UTCA 9. SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. PFEIFER

FOGAK

szájpad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít: **GROSSMANN S.** és fogorvos: **dr. KÁLI H. P.** Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet. Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órás-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal lányok részére.

Pressburger E.

Budapest
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Telefon 15-51 **SALZER J.** Telefon 15-51
Papírszalvéta-gyár
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLÓ S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.
:: TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

Zelizyné Rady Adél

női divatműterme

Budapest, IV., Kecskeméti-u. 13.

Telefon: József 34—67. szám.

Képkerepező GOLDNER,

Budapest, V. kerület,
Gizella tér 4. szám.

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garáncálók-
„Marion” szőrvesztő ára 15 K, „Marion” fehéritő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.

Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.
Telefon: József 49—51.

Brillánsokat, gyöngyöket,
ékszert, aranyat, ezüstműt veszek leg-
magasabb árban ADLER J. ékszerész,
Budapest, V. ker., Dorottya-utca 10. szám
OCCASIO-tárgyak állandóan raktáron

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.
Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-
hallókészülék

DEUTSCHE AKUSTIK-GESELLSCHAFT
:: magyarországi raktára ::

Transzformáció a legökéletesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
hatatlan speciálitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
összel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélszerűbb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fióküzlet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátul betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitünőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböz-
tetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészies kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészies munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

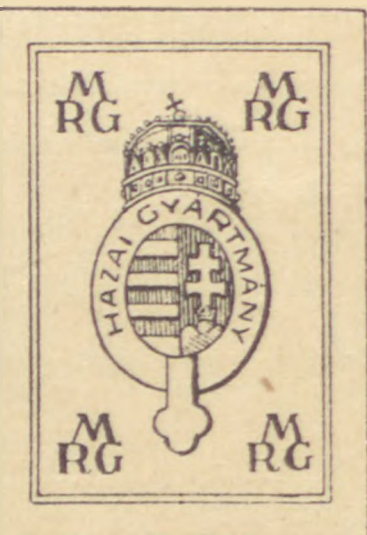
RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

Magyar törölő- gummi

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEJEGYE:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

HATSCHÉK és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Arjegyzék
ingyen

**Fényképező
gépek és cikkek
szaküzlete**

Szétküldés
hazatérre és vidékre

Szemüvegek,
orrcsíptetők
orvosi rendeletre is.

**Optikai
cikkek.**

:: Teljes ::
mózgószínház-
berendezések.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban árak
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

Jogi és államszámviteli

vizsgálatokra felelősséggel előkészítünk. Uidékieknek spe-
ciális jegyzeteinket előre kiküldjük.

SZONTAGH DONÁT

Jogi szeminárium. — Budapest, IV., Váci-utca 51. szám.

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17. Telefon 13-76.
Alapítva 1878. **Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyártmányai:** Keleti-féle szab. mű ábak, munka műkar és műkezek a legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei, cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, haskötők, gummigörcsérharisnyák, ludtalpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és önhajtókocsik rokkantak és amputáltak részé e. Villanyozó-készülékek, valamint az összes betegápolási cikket nagy választékban, eredeti gyári árak mellett

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz)
elsőrendű marhahúsból (félszáraz)

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

FÉNYKÉPEZŐ

cikkek

Szakál és Kirschenbaum
szaküzletében

Budapest, V., Dorottya-u. 1.
(Gerbeaud-palota)

Amatőrfelvételek kidolgo-
zása. — Szétküldés vidékre.
Arjegyzék

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és gyártelepek, internátus, szanatórium, árúházaknak s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata **HUSZÁR A.** Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám. Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyiség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

IFJ. WEISS GYULA

tábla- és tükör-üvegnagykereskedő
Budapest, V., Vadász-utca 29.
Telefon 44-19.

Tábla-üveg minden méretben. Opalín falburkolati lapok, alabástrom, fehér és színes. Falconnier-üveg épületkövek, fehér és színes. Sodronybetétes-üveg minden vastagságban. Recés-üveg minden méretben. Öntött-üveg minden vastagságban. Tükör-üveg átlátszó és foncsorozott. Ornament-üveg fehér és színes. Chatedral-üveg az összes létező színekben. Színes-jelző üvegek. Talpazatlapok sodronybetéttel és anélkül. Üvegtetőcserép különféle alakban. Prizma-üveg.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár, 6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár teljesen új fejfel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is viselhet. A kijavított harisnya páronként 1-60 K. Nem szabad levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísérletet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné, Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orleánsi hercegnő kam. szállítói

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre készítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
UDONSA
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

P
LAUREL MÓP
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET: V.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRÚT 75
TEL: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKPEZTÁRI
SZÁMLA 1962

Zsineg (spárga)
szükségletét szerezze be
Tintner Ármin
zsinegnagykereskedésében
Budapest, VII., Dob-u. 8.
:: Telefon: 110-04. ::

„Hunnia“ női kalap-ipar

Villanyerőre berendezett női kalapgyár, Budapest, VI., Király-utca 14. Félémelet. Állandó modell-kiállítás. Művirágok, üres formák, tolldíszek. Gyári árak nagyban és kicsinyben :: Alakítások minden formára

:: **KOHN ARNOLD** ::

SIRKÓRAKTÁRA, SIREMLÉKEK minden ár és kivitelben, áthelyezések exhumálásoknál. Javítási munkák a temetőben. Szombaton és ünnepnap zárva.
Budapest, VII., Károly-körút 15. Telefon 18-76.

„NEMZETI RUHAHÁZ“

BUDAPEST, VIII., RÁKÓCZI-ÚT 7.
:: Pannónia-szálló mellett, ::

Elsőrangú uri-, fiú- és egyenruha szabóság. Külön mértékosztály

Árvai és Salczer

női és gyermekfelöltő áruháza, Budapest, VI., Király-utca 36. Dús választékban raktáron női és leányfelöltők, kosztümök, ruhák, bluzok és aljakban :: Szolid kiszolgálás :: Olcsó árak ::

Szücs- és szőrmeárú

BODNÁR JÓZSEF szücsmester

Budapest, V., Nádor-utca 15. szám. Téli ruhák nyári gondozásra biztosításra elfogadtatnak :: ::

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító-, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-Körút 2.

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁLLÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletok, blúzok, pongyolák, kesztyűk, harisnyák, ernyők, reticülök, női fehéreneműek egyszerű és elegáns kivitelben.

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

ROSENSTINGL

perzsaszőnyeg raktára nagyban és kicsinyben
BUDAPEST, IV., DEÁK-TÉR 4. SZ.
TELEFON: 6-76.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

A változott viszonyok folytán a már rég meglevő jó munkásai foglalkoztatása végett vállalt fordításokat. Kizárólag elsőrendű munka ::

BALLINIT-SOLLUX

az egyedül tökéletes és bevált autó-pneumatik-pótló. Rugganyos és nem rázza a motort. Több ezer autón van felszerelve. Sok száz elismerőlevél. Óvakodjunk az utánzatoktól, mert más abroncsokkal való kísérletezés bosszúságot és hiábavaló költséget okoz.

PNEUMATIKA-BALLINIT autóabroncs-gyár
Budapest, VIII., Óriás-u. 10. Telefon József 53-46.

KERTÉSZ MÓR

órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.
Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, aranyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálogjegyet
Telefon 95-48

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, Kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-Készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Petróleum hiányában kitünő petróleumpótló, gyönyörű szépen ég, cca 150 kilogr-os hordókban, nettó súlyban, hordó külön felszámítva . . . 900.— K
Kocsikenőcs, fekete, úszó, cca 200 kg-os hordókban, bruttó mérve, hordó ingyen . . . 180.— K
Gépolaj I. 470.— K
Gépolaj jó minőségű 420.— K
Hengerolaj 520.— K
Gépszír eredeti hordókban, hordó külön felszámítva . . . 570.— K
Vaselin bőrpuhításhoz 1 kg-os dobozokban 12.— K
Keserűső 100 kg vételnél, zsák külön felszámítva 95.— K
— Áraink kötelezettség nélkül. —

Egyéb gazdaságok részére szakmánkba vágó cikkeket legolcsóbban szállítunk. Az árak gyöngyösi raktárunkból 100 kg-ként, utánvétellel értendők.

Cím: Magyar Kereskedelmi Részv.-társ. Gyöngyösön.

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

Feldman és Sicherman

régiségek, műtárgyak, antik bútorok, perzsaszőnyegek, csillárok, használt és új ékszerek, alkalmi vételek

Budapest, VII., Erzsébet-körút 27. (Gambrinus-ház) Telefon: 84-70.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség dohány- és Rombach-utcai templomába szóló magántulajdont képező és bérbeadás végett nekünk átadott imaszékek bérbeadása (vasárnap) f. é. augusztus hó 25-én kezdődik a hitközség központi irodájában (VII., Síp-u. 12., II. 14), amikor is az első három bérbeadást napon a múlt évi bérlők előnyben részesülnek, a megmaradó jegyek pedig (szerdától) augusztus 28-tól bérelhetők.

A régi képviselőház (VIII., Főherceg Sándor-u. 8.) és a VII., Wesselényi-u. 44. sz. (fiúiskola) alatt levő hitközségi imaházak jegyei a múlt évi bérlők számára a hitközség központi irodájában (VII., Síp-u. 12.) már most kaphatók.

A bérlés ideje d. e. 9—1-ig.

A hitközség által rendezett ideiglenes imaházak jegyei szeptember 1-től (vasárnaptól) kezdve válthatók mindenütt a helyszínen, még pedig vasárnap, szeptember 1-én, d. e. 9—12-ig és d. u. 3—6-ig és hétköznapokon csak d. u. 3—6-ig.

Az ideiglenes imaházak múlt évi imaszékbérlői a bérbeadási idő első napján vasárnap, szeptember 1-én elővételit jogot gyakorolhatnak.

Ideiglenes imaházaka következő helyeken lesznek:

IV., Vigadó nagy terme (Vigadó-tér), V., Arany János-u. 34. sz., VI., Andrásy-út 67. sz., VI., Terecz-körút 1/b. sz., VII., Wesselényi-u. 17. sz., VII., Síp-u. 12. sz.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

1 korona portóköltség előzetes beküldése ellenében küldöm vidékre ingyen és bérmentve 2400 színes rajtot tartalmazó női

KÉZIMUNKA-értesítőmet. BÉRCZI D. SÁNDOR
Budapest, VI., Dessoefy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. — Régi vevőit a részére szívesen küldök kiválasztásra.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés
SCHLESINGER ÉS TÁRSA
Telefon: 15-28
Budapest, V., Kálmán-u. 14.

BABA JAVÍTÁS

és játékvásár. Babagyár, Budapest, VII., Szegényház-tér 11.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gummiarúk és kötszerek nagykereskedése, BUDAPEST
VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám
Telefon: 163-85

„TRIO“ RUHAKÉKITŐPOR

kitünő és rendkívül olcsó. Egy 60 filléres adagból egy liter legjobb folyékony kékitő készíthető.
Gyártja: INDIGÓ FESTÉKMŰVEK R.-T. Budapest, VII., Bethlen-utca 33.

Gyárosok és kereskedők figyelmébe! Nem kell dugó! Nem kell spárga! Nem kell hólyagpapír! ha Ehrenfeld-féle üvegzáradékot használ. Kérjen mintát és utasítást. Minden levélre válaszolok. Kívánatra mintát küldök. Ehrenfeld, Budapest, VII., Murányi-utca 2.